

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

285
6158

075
5-44

Հրատարակող Գրականության Սրահ

ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԱՐՈՒՆՅԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԾԻՍԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ
ՀԱՄԱՐ

ԵՐՐՈՐԴ ՅՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Փոփոխած նոր ծրագրի համեմատ)

ԱՇԽԱՏԱՌԵՑ ԳԻՒՏ ՔԱՂԱՆՍԵՑ ԱՂԱՆՍԵՑ

25 կողմ

2(075)
X-45

Թ Ի Ց Լ Ի Ձ

Տպարան Մովսես Վարդանյանի

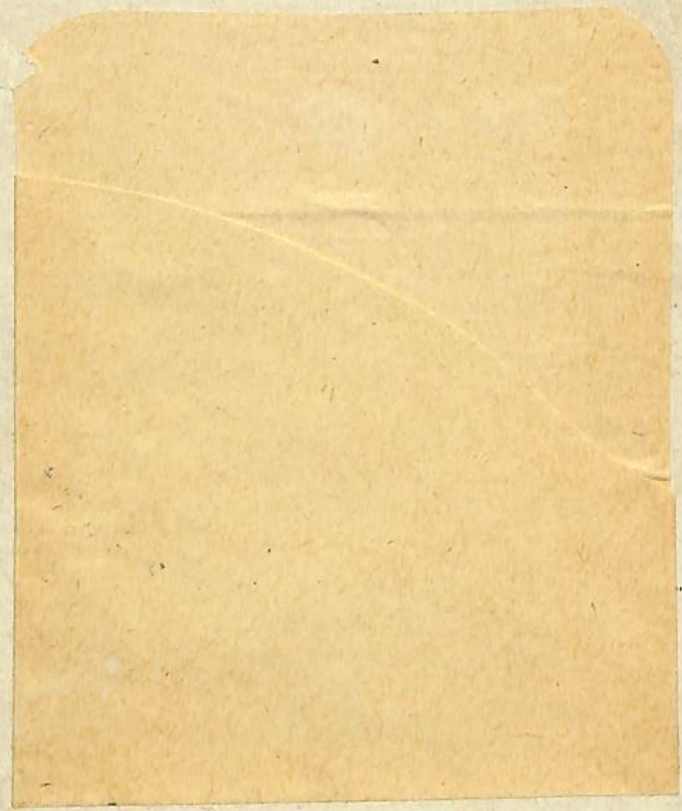
Типография М. Варганиянца, Троиц. пер. д № 11

1889

✓ 1180³

~~8/11~~

42001

1875

1875

1875

1875

1875

Дозволено Цензурою. Тифлисъ. 20-го Сентабра 1875 года.

10242-58

1875

1875

1875

ԲՈՍՆԱՆԻԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
Հին և նոր կտակարանի:

Մասն Ա:

Երես.

Աշխարհի ստեղծագործութիւնը:	1
Առաջին մարդոյ մեղքը:	2
Մարդկանց ազգը մինչև ջրհեղեղը, ջրհեղեղ և բնական օրէնք:	2
Աբրահամ և միւս նահապետները:	4
Եգիպտոսի գերութիւնը և Չափիկը:	5
Խորայէլացւոց ազգի պանդխտութիւնը և գրաւոր օրէնքը:	7
Աստուծոյ խոստմունքը Խորայէլացւոց հետ:	9
Կռապաշտութիւնը:	10
Պաւլոսի մարգարէն և Մեսիա:	12
Սողոմոնի թագաւորութիւնը և Սամարիայի բաժանումն:	13
Մարգարէք:	15
Բաբելոնի գերութիւնը:	16
Շրէայք գերութիւնից յետոյ:	17
Շոգեսէր և մարմնասէր Շրէայք:	18

Հրեշտակի աւետիս տալը Մարիամ կուսին: 21

Յիսուսի Քրիստոսի ծնունդը: 21

Հովիւների երկրպագութիւնը: 22

Երեք մոգերը արևելքից: 23

Բեթղեհեմի մանկանց կոտորումը: 23

Յիսուսի ընծայումը տաճարին: 24

Յովհաննէս մկրտիչ: 24

Յիսուսի մկրտութիւնը: 25

Յիսուսի փորձելիւ սատանայից: 26

Մատթեոսի կողմէն կամ ընտրութիւնը: 26

Յիսուսի տւած ինն երանութիւնքը: 27

Յիսուսի քարոզութիւնը: 28

Յիսուսի Պայծառակերպութիւնը: 29

Յիսուսի Տրաշագործութիւնները: 29

Ջուրը գինի փոխելը Կանա գալիլեացոց Հարսանիքում: 29

Թագաւորադնի որդուն բժշկելը եւ աշակերտաց Տրաշքով
ձուկ որսալը: 30

Ծովի կատաղած աչիք դադարացնելը: Տեոտես կնոջ
և Յայրոս իշխանի աղջկան բժշկելը: 31

Երեսնութամեայ անդամալուծին և Հարիւրապետի ծա-
ղայն բժշկելը: 32

Ղային քաղաքի դրան մօտ այրի կնոջ միակ որդուն
բժշկելը, հինգ հազար հոգի հինգ հացով և երկու
ձկնով կշտացնելը: 33

Յիսուսի ծովի վրայ գնալը, նոյնպէս եօթն հացով և քիչ
ձկնով չորս հազար հոգի կշտացնելը: 33

Տան բորոտների և 'ի ծնէ կուրին բժշկելը: 34

Ղազարոսի յարութիւնը: 35

Յիսուսի առակախօսութիւնները: 36

Սերմնացանի 36

Սամարացոյ 37

Հարիւր ոչխարաց 38

Մնառակ որդւոյ 38

Տնտեսի 39

Մեծատան և Ղազարոսի 40

Ղատաւորի 40

Փարիսեցոյ և Մաքսաւորի 40

Քանքարաշահ ծառայից և քանքարաթագոյց ծառայի 41

Թագաւորի որդւոյ Հարսանեաց 42

և Տան կուսանաց առակները: 42

Յիսուսի Թշնամիքը: 43

Նորա չարչարանքը: 45

Մահը: 46

Յարութիւնը և Համբարձումը: 46

Հոգւոյն սրբոյ գալուստը: 47

Հեթանոսաց կոչումը: 48

Սուրբ եկեղեցւոյ Հաստատութիւնը: 49

Հայոց եկեղեցւոյ Համառօտ պատմութիւնը: 32—430 . 49

Տիեզերական ժողովներ: 51

պտուղներից Մտուած հրամայել էր ուտել, բաց 'ի ծառի պտղիցը, որ կոչուով էր ծառ գիտութեան բարւոյ և չարի: Մտուած արգելել էր նորանց այն պտուղից ուտել: Արկուան էլ մերկ (տկլոր) էին և չէին ամաչում, պատճառ որ չարութիւն չունէին: Ամենեին նեղութիւն չէին կրում, և պիտի չմեռնէին: Մտուած մարդուց առաջ աներևոյթ արարածներ, այսինքն՝ հրեշտակներ ստեղծեց, որոնք պարզ հոգիք են:

Մտուածի մարդոյ մեղքը:

Հրեշտակներից մէկ դասը Մտուածոյ կամացը չհնազանդելով՝ հակառակ եղան նորան: Մտուած սորա համար՝ նորանց դժուրքը գձեց, այնպիսի կրակի մէջ՝ որ յաւիտեան չհանգչի: Սորանք են որ սատանայ ասեցան, այսինքն չար հրեշտակներ, որ մարդիկ են փորձում կամ խաբոււմ, որ նորանք էլ Մտուածոյ կամաց հակառակ կենան: Այս սատանաներից մէկը օձի բերանով խօսելով՝ խաբեց կնոջը՝ որ ուտի այն արգելած ծառի պտուղիցը: Աւայն խաբեցաւ կերու՛ և Ադամին էլ ուտեցրուց: Մտուած անիծեց օձին, կնոջը ասաց, ցաւով և տրտմութեամբ ծնես որդի. Ադամին էլ ասաց, քրտինքովդ ուտես քո հացը, հող էիր և էլի հող դառնաս. բայց էլի իր գլխարտութիւնով ասաց՝ թէ Աւայից կծնի մէկը որ օձի գլուխը ջանջախի, (այսինքն աշխարհի փրկիչը,) որ մէկ օր պէտք է գար, և սատանայի իշխանութիւնը ոչնչացնէր: Ապա Ադամին և Աւային էլ դուրս արաւ գրախտից. որոնք ողորմելի վիճակի մէջ մնացին. Մտուածոյ շնորհքը կորցրին, գերի դարձան սատանային և մահուանը: Ամէն տեսակ մարմնաւոր նեղութեանց մէջ բնկան, վերջը պէտք է մեռնէին, և դժուրքը գնային, և որովհետեւ Ադամ և Աւայ մեղանչելուց յետոյ զաւակ ունեցան, ուստի նորանք էլ ողորմելի կեանքի և մեղաց

մեջ ծնան, որոնցից անց կացաւ նորանց սերունդների վերայ ևս. և այսպէս ամենայն մարդ ծնուով է մեղքի մէջ, այս այն չարիքն է, որ սկզբնական մեղք կոչեցաւ:

Սարդիանոյ պարզ մեղքը ընդհանուր: Պարհեղէր

և ինչպէս օրէնք:

Ադամ ունէր երկու որդի՝ մեծի անունը Այայն էր, փոքրինը Աբէլ. Այայնը պարապում էր հողագործութիւնով, իսկ Աբէլը խաշնարած էր: Սորանք երկուսը պատարագ բերին Մտուածոյ, Այայնը երկրի պտղից՝ Աբէլը իրա ոչխարներից ընտիրը: Մտուած՝ որոյ յայտնի է ամէն մարդու սիրտը, ընդունեց Աբէլի պատարագը, իսկ Այայնինը ո՛չ և նա նախաձեւելով նորա առաքինութեանը՝ սպանեց իրա եղբօրը: Մտուած անիծեց Այայնին՝ և Աբէլի տեղ Մտուած պարգևեց Ադամայ Սէթ անուն որդի. սորանից դուրս եկած զաւակները բարի և Մտուածավախ էին, բայց Այայնից դուրս եկածները չար և վատ. Սեթայ ցեղիցը միայն երևելի եղաւ իրա սուրբ վարուքը Անովք, որ իրա արդարութեան համար երկինքը համբարձաւ առանց ցաւակրութեան և մարմնաւոր մահուան: Յետ ժամանակաց Սեթայ ցեղի բարի զաւակունքը ամուսնացան Այայնի չար զաւակաց հետ, և այնպէս վատացան որ իրանց գլուխը բոլորովին անկարգութեան տւին. Մտուած էլ վճռեց ընդհանուր ջրհեղեղով կործանել ամէնին, մի միայն՝ Աոյ մնաց Մտուածոյ առաջը արգար. և Մտուած հրամայեց՝ Աոյին՝ որ մէկ տապան շինի մեծ, երկայն և քառակուսի. այնպէս որ ամէն տեսակ կենդանիներից և թռչուններից զոյգ զոյգ (Չուխտ Չուխտ), ոմանցից ևս եօթն եօթն մէջը մտնեն. Յետոյ երբ որ Աոյ մտաւ տապանը՝ Մտ-

տուած մէկ սարսափելի անձրև թափեց երկնքից քառասուն օր և քառասուն գիշեր. և ծոփն էլ այնչափ բարձրացաւ, որ բոլոր երկիրը ծածկեց, ամէն մարդ և երկրի կենդանիքը խեղդեցան, միայն ողջ մնացին Նոյ, իրա կինը և երեք որդիքը, նորանց կնանիքը և կենդանիքն ևս, որոնք տապանի մէջն էին: Չրհեղեղը վերջանալուց յետոյ Նոյ տապանից որ դուրս եկաւ՝ Մտուածուն շնորհակալութեան պատարագ բերաւ, և Մտուած էլ խոստացաւ, որ այնպիսի Չրհեղեղ չլինի միւսանգամ: Նոյի երեք որդեքերանցից, որոնց անուններն էին Սեմ, Քամ և Յաբէթ, նորմեկանց սկսան շատնալ մարդիկ, միայն շատ ժամանակ չանցկացաւ՝ որ մարդիկ առաջանից աւելի վատացան, Մտուած պաշտելու տեղ պաշտում էին արև, լուսին և ուրիշ արարածներ. չէին պատում իրանց ծնողացը, անառակութիւն էին անում, սպանում էին, գողանում էին, չարախօսութիւն էին անում, սուտ էին խօսում և իրանց անկարգ կրից էին հետևում, վերջապէս իրանց խելքին, խղճիտանքին և բնական օրէնքին *) հակառակ էին գործում:

Մեքահաճ և Տրա նահապետները:

Ղշմարիտ Մտուածպաշտութեան օրէնքը պահեցին սուրբ մարդիկ, մասնաւորապէս Սեմայ ցեղը, ինչպէս էր Մերահաճ Սեմայ ազգից, որին ընտրեց Մտուած և ուխտ դրաւ նորահետ, հրամայեց նորան դուրս գալ իրա հայրենի քաղաքից, և խոստացաւ հայր շինել նորան այնպիսի ժողովրդեան, որ թիւ

*) Բնական օրէնքն նշանակում է մարդուս խղճիտանքը, որ Մտուածի մարդուս ստեղծելուց նորս սրտի մէջ դրել է Բնական օրէնք—խղճիտանք, որով նարողանայ ճանաչել Բարին ևս շարք:

չունենայ, և այն ժողովրդեանը տայ Քանանու երկիրը, և նորանցից դուրս եկածներից մէկ օր պէտք է դար աշխարհի փրկիչը: Մերահաճ հաւատաց Մտուածոյ խոստմանը, Մտուած հրամայեց Մերահաճին, որ թլխատուի, իբր թէ նշան ինչ իրա խոստմանը: Մտուած տաւ նորան մէկ զուակ Մահակ անուն, և կամելով Մերահաճի հաւատը փորձել, հրամայեց իր սիրելի որդուն մատաղ բերել, բայց մատաղ անելու ժամանակը չթողեց: Մահակայ որդին Յակոբ, որ իսրայէլ ևս կոչուեցաւ, տասներկու որդի ունէր, որոնց միջի երեւելին այս չորսն էին, Ղևի, Յուդա, *) Յովսէփ և Ղենիափին: Մորանք էին տասներկու նահապետներ կամ տասներկու ցեղը շրէից ժողովրդեան հայր: Մահակաւ են աւելում ամէն սուրբերն էլ, որոնք բնական օրէնքի ժամանակը դանւեցան:

Նգիպտոսի Գեղեթիւնը և Չարիքը:

Յովսէփայ եղբարքը նախանձելով նորա վրայ՝ ծակեցին նորան, աննոջներն տարան Նգիպտոս, ուր շատ ժամանակ դերի մնաց, բայց հաւատարիմ մնալով Մտուածոյ առաջ՝ Մտուած էլ այնպէս արաւ, որ Նգիպտոսի թագաւորի երկրորդը դարձաւ:

*) Յովսէփը շատ Գեղեթեի էր—այլն—պղայ էր, էր շատ սիրտակաւ էր հօրը: Մտուած եղբարքը սնանս ասել նորան, մանաւանդ այն ժամանակն, երբ պտուէց նորանց իր պետտէ երազիւտը: «Մէն անգամ ասաց նա, ի՞նչ է Եր դաշտումս հնչումէին» Եր պտու էր խոտն էինս հասկում. ի՞նչ խոտն էինս անգիւտս—ուղիդ, ինչ Յեր խոտնէս անգիւտ էինս էր գլուխ ասին ի՞նչ խոտնէս: Մտուած ասաց նա, ի՞նչ էր անգիւտն, լուսն էր պտուտ—մէն ասող ննչ երբնպտուտն էին պտուտ: Յանիքը այս որ լուսն, Բարնպտուտ նորս վրայ էր ասաց: Եր լուսն էր, ի՞նչ էր խոտնէս Եր եղբարքը ի՞նչ ասանայ էր երբնպտուտն էինս ասող:

Յովսէփի իստակ սրտով ներեց իրա եղբարցը և իրանց հօր հետ բոլոր անով Ագիպոսս բերել տւաւ. այն տեղ մեռան և թաղւեցան, և նորանց որդիքը շատ շատացան: Ագիպոսսի թագաւորներեց մէկը վախենալով՝ որ սորանք չլինի թէ զօրանան. տանջեց նորանց և անողորմաբար ծառայեցրուց, այս պատճառաւ կամեցաւ նորանց արու զաւակները սպանել տալ: Բայց Աստուած ողորմեցաւ նորանց և ազատիչ ուղարկեց Մովսէս մարգարէին, **) որ Ալեի ցեղեցն էր: Մովսէս իրա եղբօր հետ եկաւ Փարաւոն թագաւորի մօտ, որ թագաւորում էր այն ժամանակը, և հրամայեց Աստուծոյ կողմից որ արձակի նորա ժողովուրդը, և գնան պաշտեն իրանց Աստուածը, բայց նա ամենեւին չկամեցաւ արձակել: Մովսէս՝ թագաւորի սիրտը փոխելու կամ ստիպելու համար մեծ մեծ հրաշքներ արաւ, որ հարուածք կամ պատիժք Ագիպոսսի ասւեցան: Ալ երջնապէս Ագիպոսսից դուրս եկան Իսրայէլացիք և ազատւեցան. բայց առաջ զատիկ արին, ինչպէս որ Աստուած կարգադրել էր. ամէն տուն մէկ մէկ գառն խորովեցին և կերան, բայց ուտելուց առաջ այն գառնի արիւնը իրանց գոների վրայ սրսկեցին: Օտտիկ բառը նշանակում է անցք.

իւր: Բայց հայրը ենչն երան ասում էր՝ երեւե լե Աստուած պարտաւորում է Յովսէփին ինչ երեւելի գործի համար:

Մէջ օր Յովսէփը ուղարկեց Յովսէփին դաշտը եր եղբարց ձեռք, որ տեղ արաքացնում էին իրանց ոչխարները նորանցից ինչ լուս էերելու՝ լե ողջ են նորանք: Եղբարքը հեռուից որ տեսան, տհա՛, ասացին, գալիս է երաւ աստուած. արե՛ք սպանելն սորան է՝ ինչ հօրն ասելն լե շար գաղտնը ինքուս: Ուրեքէն ինչ եղբարքը որ լսեց, սարսափեց է՝ սխաւ ասել. «՛ի սպանէք դորան. ՛ի լեափէք դորս անձեղ արեւը, ՛ի շողողէք դորս արեւն ի՛նչ ձեռ ձեռք:» Շանեցին Յովսէփի թաղչեայ շորը է՝ հիւցին նորան

Աստուած հրամայեց նորանց որ այնպէս ամէն տարի զատիկ անեն, որ իրանց ազատութեան յիշատակը մնայ, այն էլ էր նշանակում թէ՛ մէկ օր մարդիկ պէտք է ազատեն մեղքից և ստտանայի գերութիւնից:

Իսրայէլացոց սպէլ պանդխտութիւնը և գրաւոր օրէնքը:

Աստուած Իսրայէլացոց ազգը ազատելով Ագիպոսսի գերութիւնից՝ տարաւ Քանանացոց երկիրը, որ կատարի իրա խոստմունքը: Այն պանդխտութեան մէջ Աստուած հրաշքներ գործեց, կարմիր ծովի մէջից անց կացրուց ցամաքի վրայ՝ ջուրը երկու բաժանելով, որ Փարաւոնի ձեռքից ու նորա հայածանքից ազատին, մեծ անապատից անց կացրաւ, քառասուն տարի մանանայով կերակրեց, որն որ երկնքիցն էր վեր գալիս, Մովսէս գաւազանը խփելով մէկ քարից ջուր հանեց: Երբ որ ճանապարհին Մինա լեռը հասան՝ այնտեղ Աստուած տւաւ նորանց օրէնքը՝ զատիկից յիսուն օր անց կենալուց յետոյ, տեսան լեռը բոլորովին կրակ եղած ու թանձր ամպով ծածկած, որ տեղից փայլատակներ էին դուրս գալիս, փողի և որոտմունքի ձայն էին լսում. մէկ

հորը է՝ երանք նորեցան ճաշի, Բայց Ուրեքէն չիտրայ նստել նորանց հետ, այլ գնաց մարտնամէր ինչ հարս գործել Յովսէփին սպասելու: Երբ նորանք հայ էին ուսում, տեսան Իսրայէլացի լուսաւորաններին, որ գնում էին Եգիպոսս: Խորհուրդ արեւն է՝ զճաշիցն թախել այն լուսաւորաններին քան արժանով: Ուրեքէն երբ էլուս, տեսան որ հորոմը չէ, շար շեղացաւ: Յետոյ եղբարքը վեր ասան նորս շորը ուլի արեւն ի՛նչ լեալեալիցն է՝ ուղարկեցին հօրը: «Մ» շորը գորանք, տես, քոս որ դորն է լե ի՛նչ:» Շայրը, որ տեսան, պարտաւորեց իրա շորերը է՝ երջար սուգ արաւ:

ձայն էլ լսւեցաւ որ ասում էր թէ՛ Ես եմ քո Տէր Լստուածը, որ քեզ Եգիպտոսի գերութենէն ազատեցի, չլինի թէ դու ինձանից աւել ուրիշ աստուածներ պաշտես: 2. Չլինի՛ թէ կուռք կամ պատկերներ շինես, ու նորանց պաշտես կամ երկրպագութիւն տաս: 3. Քու Տեառն Լստուածոյ անուներ պարապ տեղ կամ ունայն բանի վրայ չսիշես կամ բերան չառնես: 4. Շարթ (այսինքն եօթներորդ օրը) սուրբ պահիր, ամէն աշխարհքի զբաղմունքներից և գործքերից հանգստացիր, և Լստուածուն ծառայիր այն օրը: 5. Պատիւ սուրբ քու հօրդ և քու մօրդ, որ շատ ապրիս աշխարհքիս վրայ, ու բարի լինի քեզ: 6. Մի՛ սպանաներ: 7. Մի՛ շնար: 8. Մի՛ գողանար: 9. Ընկերջող վրայ սուտ վկայութիւն մի տար: 10. Մի՛ ցանկանար ուրիշն կնոջը, և մի՛ ուրիշն ունեցած բաներին: Լստուած տաւ Մովսէս մարգարէին այս տասը պատւիրանքները կամ օրէնքները տախտակի պէս տաշած երկու քարի վրայ: Լստուած պատւիրանքները կամ օրէնքները այն են, ինչ որ բնական օրէնքը սովորացնում է: Լստուած կամեցաւ որ դրած էլ տայ, այն պատճառաւ որ մարդիկ մոռացել էին այն օրէնքը իրանց չարութեամբ:

Լսն վաճառանքները Յովեֆին աստուծոյ Եգիպտոս ե-
 ձանեցին Պետրոսի, Փարսոնի Կաթողիկոսի: Սա Եգիպտոս
 Յովեֆի հասարակութիւնը է Բարի Լուսն իտպէց նորան իր
 աստուծոյն եւ Բարի յանձնեց նորան. էւ Լստուած յազո-
 ղում էր Յովեֆին ամէն բանումը: Պետրոսի ինչը լրացուե-
 լով շարտիտեց իր մարտոն ծոյ էւ Բարի Գնել աստուծոյ Յովե-
 ֆին, Բարի Լստուած յազոզում էր Յովեֆին ամէն բանումը էւ
 Լստուած յիշար պաշտպան է ամբողջութեան: Բանապետը շար-
 տիտեց Յովեֆին էւ Բանապետը իտպէց իրան օգնորան: Լսն
 օրերումը Բանան էին Գնատ Փարսոնի մասնապարտը էւ աստու-

Լստուածոյ խոստանալը Խորայէլացոց հետ:

Լսն քարէ տախտակները, որոնց վրայ օրէնքները գրած էին, Լստուած տապանակի մէջ դնել տաւ: Լսն տապանակը մէկ արկղ էր աղին փայտից շինած և վրէն ոսկով պատած, և պահած էր մէկ խորանի (չաղրի) մէջ, որն որ աղին կտաներից էր շինած. նորա սուաջը կար մէկ սեղան զոհ մատուցանելու համար. մորթում էին կովեր, ոչխարներ, և այլում էին այն սեղանի վրայ, այն ժամանակը Լստուած այսպէս էին պաշտում: Լստուած և նորա ցեղից ծնած որդիքը Լստուած հրամայել էր որ քահանայ լինին, և այն զոհերը մատուցանեն. մնացած Ղևիի ցեղն էլ խորանին ծառայութիւն անեն: Տապանակն և խորանը Լստուածային խոստմանց նշանն էր Խորայէլացոց հետ, և այս խոստմունքը որ կտակարան էր կառուի՝ այն ուխտն էր որ Լստուած Լքրահամու հետ արաւ. որովհետեւ Լստուած նոյնը՝ նորմեկանց հաստատեց Խորայէլացոց հետ, և խոստացաւ թէ իր սիրելի ժողովուրդ պիտի համարի նորանց՝ և բնակեցնի Քանանու երկրի մէջ և մեծացնի հարստութեամբ: Լստուած խոստացած երկիրը օրինակ էր երկնքի, ուր որ բնակուում են երանելի հոգիքը: Ժողո-

ւորութիւնը: Լորանս էրալ էին Եգիպտոս. Յովեֆին ինչեց նորանց
 էրալը: Երես օրեց յետոյ աստուծոյ իտպէցում իր յաշտո-
 նի մէջ, ինչ մասնապարտը իտպէցում փայտեց, ինչպէս որ Յով-
 ֆին իտպէցում էր, Բարի աստուծոյ ծոյ մատուցում Յովեֆին:
 Լսն իտպում էրալ աստուծոյ, յետոյ Փարսոնը էրալ Եգիպ-
 տոս ուր ու նորա էրալը իտպում իտպէցում: Տախտակները մտն
 Բարի Յովեֆին, Բանապետը հանեցին նորան էւ նա իտպեց
 Փարսոնի էրալը — Եգիպտոս աստուծոյն էւ Եգիպտոս
 աստուծոյ: Յովեֆին իտպում էրալ Եգիպտոսի խոստումը երեսուցու
 էւ Բարի խոստումը Եգիպտոսի հաստատումը: Երես աստուծոյ աստուծոյ

վուրդն էլ իրա կողմից խոստացաւ որ ուրիշ աստուած չպաշտեն. բայց միայն ճշմարիտ Մատուածը՝ և սիրել նորան բոլորով սրտիւ, և ամէն պատուիրանները պահել, և եթէ չպահեն՝ հալածելն խոստացած երկրիցը և թշնամութեան մէջ ընկնեն: Եյս ուխտը կամ խոստմունքը հաստատեցաւ զոհերի արիւնով, Մատուած էլ հաստատուն պահեց: Յորդանան գետի ջուրը յետ դարձրուց, արեւը և լուսնիակը կանդնեցրուց, և ուրիշ շատ մեծ հրաշքներ էլ արաւ՝ որ Խորայէլացիք կարենան Քանանու երկիրը ժառանգել, և երբ որ ժառանգեցին, տաներկու մասն բաժանեցին այն երկիրը՝ ամէն մէկ ցեղին մէկ մէկ բաժին: Բայց Խորայէլացիք ինչ որ խոստացէլ էին Մատուածն՝ չպահեցին, այնպէս որ հակառակ կացան տասն անգամ աւելի այն ճանապարհորդութեան մէջ, և երբ որ մտան խոստացած երկիրը՝ բարեկամութիւն արին հին բնակչաց հետ, որոնց Մատուած վճռել էր որ կորչին, և նորանց կուռքերն էլ պաշտեցին:

Արատաշարութիւն:

Մատուած ճանաչող և պաշտող միայն Խորայէլացիքն

ամենայն նորոնց գալիս էին Եգիպտոս ցորեն առնելու: Ենան է- Յովսեփի եղբորսը, Բայց սէնէն՝ անձնով յոյս ուս- իրան է- ինսո վարեցաւ, փոքելով խոստցրեց նորանց է- ամէն Բանը Բանցաւ, յետոյ հրամայեց ցորեն ուս նորանց է- ժանապարհ գնել. ինչ Ե- ճանաչեմ պահեց է- արարեց, ինչ որ- ժամարեա մարտէ է- ճանաչեմ գալուց ձեռ փոք եղբօրն էլ ձեռ հետ Բերէ:

Մովը շարունակում էր Քանանու երկրումը. Յովսեփի եղբորսը արեւած ինչին հնոցին Եգիպտոս փոք եղբօրսը Բենիամինը իրանց հետ: Յովսեփը ինչին փոքելով էլ չնարաց իրան պ-

էին, մնացած ուրիշ ազգերը կուռք էին պաշտում. իրանց մարմնոյ կամքն էին կատարում. և հոգւոյ համար ամենեւին հոգս չէին անում. շատ աստուածներ էին շինում, և զանազան անուններ էին կոչում. այս չ'աստուածները շինում էին տղամարդի կամ կին արմատի կերպարանքով՝ որը փայտից, որը քարից, որը արծաթից, ոսկուց, պղնձից և այլն. իրանց ձեռքով շինած բաներին, աստուած էին ասում, և տաճարներ կամ սեղաններ շինելով՝ զոհ էին մատուցանում: Սատանէն խաբում էր նորանց որ չ'աստուածներ պաշտելով՝ իրան պաշտեն և ամէն մեղքերը գործեն. իրանց մտքումը համարում էին թէ Մատուածպաշտութեան գործ է. այս ամէն չ'աստուած պաշտող մարդիկը կոչում էին հեթանոս, և կուռպաշտութիւնը՝ հեթանոսութիւն:

Խորայէլացիքն էլ նորանց չար օրինակին մտիկ տալով՝ շատ անգամ թողնում էին ճշմարիտ Մատուածը, և կուռք էին պաշտում: Մատուած սորա համար նորանց մատնում էր թշնամեաց ձեռքը, որ գերի լինին. և երբ որ սրտանց դառնում էին առ Մատուած, նա էլ ընտրում էր նորանց միջից մէկ արի և խելօք մարդ, որ ազատէր նորանց գերութիւնից:

Կել: յանիարժ սխառ չայն սուլ, Ես Եմ ձեռ եղբօրս Յովսեփը, որ թախտեցի Ենչ: Մ'ի վախեաւս, Մատուած Եգիպտոսի գեր չարութեց Ենչ: Մեքեց նորանց է- համբարեց է- արարեց Կորը է- Բուրեքն անով տեղով մեքէ- Եթանաստան հոգի Բերել ուս- Եգիպտոս: Յայտեւ ասանելու ուսի արարեցաւ Եգիպտոսումը է- հարեւր չառաստան Եթել արարեաւ էր, որ Բեռաւ: Մեռնելու ժամանակը Յովսեփի որդւոյ Բերեմին է- Բենիամինն է- Եր որդւոյ ամէնն օրհնեց է- մարգարեանսով ասաց՝ ինչ երե- Ելե Բան որ պետ լինէր վերել ժամանակը նորանցից թնոթ որդեբանց Գե. է- Յոգայն ասաց՝ Եկ նորս ցեղը Երիս ժամանակ պետ

Ղաւթին մարգարէն և Սեւիա:

Իսրայէլացիք երբ որ Վանանացոց երկիրը մտան, շատ տարի դատաւորաց ձեռքովն էին կառավարուում, ինչպէս Ղեդէոն հրեշտակի յայտնութեամբ ազատեց Աբրայեցոց ազգը Մադիամացոց ձեռքից, նմանապէս վերջին դատաւոր Սամուէլը յաղթեց Փղշտացոց և կրկին ճշմարիտ Աստուածապաշտութիւնը առաջ բերաւ Իսրայէլացոց մէջ. յետոյ ուղեցին թագաւոր ունենալ:

Առաջին թագաւորը Սաուլ էր որ չկատարեց Աստուծոյ կամքը՝ և այն պատճառաւ նորա տեղ ընտրեցաւ Ղաւթի, որ Յեսսեայ եօթն որդւոց մէկն էր Յուդայի ցեղից, այս ցեղիցը պիտի գար աշխարհի Փրկիչը, ինչպէս որ առաջուց ասել էր Յակոբ նահապետը. Ղաւթիը սուրբ իւղով օծեցաւ Աստուծոյ հրամանաւ, և յետոյ ամէն թագաւորներն էլ նորա պէս օծուում էին, այն պատճառաւ էլ ասում էին օծեալ: Ղաւթի շատ ժամանակ Սաուլից հալածուեցաւ՝ և մեծ պատերազմներ արաւ անհաւատների դէմ: վերջապէս յաղթեց իր թշնամեաց իր հեղութեամբ և բարեպաշտութեամբ և

տեսնեալ իր Բարոյ, մինչեւ որ Գոյ աշխարհին Փրկիչը: այս ասելով հասնացրեց լե նա, որ պիտի Գոյ աշխարհի՝ Աբրահամի, Իսահակի եւ Յակոբի որդւոց Յուդայի տնայ պիտի լինի: Յակոբի մահից յետոյ Յովսէփի եղբարքը վախեցում էին շորանից: Աստուծոյ անուշ անուշ շորանից էր ասաց. մի վախեցում, Աստուծոյ ձեռք շորանիցն էր բարութեանը բարութեան փոխարինից, ես ձեզ միշտ պաշտպան ինչպէս: Յովսէփը մեծանուանեց ասումը, քանից եղբարքը էր ասաց, անհա ինչպէս մեծանում էր, քանից Աստուծոյ ձեռք էր ինչպէս ինչպէս ինչպէս էր ինչպէս: Ուրիշ ինչպէս արեւ ձեռք որդւոց էր լուսնիցն, որ իմ ունեցանք ինչպէս հետ ասումը: Յովսէփը

Աստուծոյ օրհնութիւնը ժառանգեց. մեծամեծ փառաց և մեծութեան հասնելով: Իրա թագաւորական քաղաքը երուսաղէմն էր, և այնտեղ Սիոն լեռան վրայ շինեց մեկ պալատ՝ ուր տեղաւորեց տապանակը ուխտի: Սա կամեցաւ Աստուծոյ տաճար շինել, բայց Աստուած յայտնեց թէ՛ այս տաճար շինելու փառքը իրա որդւոյն պիտի մնայ, և թէ նորա ցեղը յաւիտեան պիտի թագաւորի հաւատացեալ ժողովրդոց վրայ, և նորանից պէտք է ծնի Փրկիչը, որոյ թագաւորութիւնը վերջ չի ունենայ. չէ թէ միայն Իսրայէլացոց՝ այլ և ամէն ազգաց վրայ, և այս փրկիչն՝ որ է որդի Աստուծոյ, որդի Ղաւթի էլ պէտք է կոչուի. պիտի անարգուի, հալածուի, բայց յետոյ ամէն մարդ նորանով պիտի դառնան, ճանաչեն և ծառայեն Աստուծուն: Եւ այս պատճառաւ Իսրայէլացիք Փրկիչ էին ասում նորան, և թագաւոր, որդի Ղաւթի, կամ Սեւիա և Քրիստոս, այսինքն օծեալ:

Սողոմոնի լուսաւորութիւնը և Սամարիայի բաժանումը:

Ղաւթի տեղը ժառանգեց նորա որդի Սողոմոնը, սա միշտ խաղաղութեամբ թագաւորեց, և շատ մեծացաւ և հարստա-

հարեալ ասումը աստեղծեալ էր, որ մեծանաւ:

Իսրայէլացիք համարեա լե վախեցում աստեղ համագիտու էին ասպրում էր օր ինչ որ անուշ զօրանում էին էր բարձրանում:

Ագիպտոսի լուսաւորութիւնը, որ չէր ճանաչում Յովսէփին, վախեցում շորանիցն էր սխալ աստեղ ասումը և իսրայէլացոցն էր շորանից արտաւաճումը Սեւիա գետը գնէր:

*) Ղաւթի ցեղից Աստուծոյ ձեռք անուշ արտաւաճումը, շատ սիրում էր զուտութիւն. մայրը երեւ ասիս լուսնիցն, վերջը անձամբայց, ինչպէս լուսնիցն արտաւաճում ինչպէս գետ էր գնէր գետը: Փայտեան զուտութիւնը էր նախնայնորով ման էր գալիս գետի անը՝

ցաւ և մեծ իմաստութիւնով փառաւորեցաւ: Այս Սողոմոնը
 Արուսաղեմայ մէջ շինել տաւ մէկ տաճար, այնպէս՝ ինչպէս
 որ իրա հայրը կարգաւորել էր, և այն տաճարի մէջ տապա-
 նակը ուխտին տեղաւորեց, և հրամայեց որ ուրիշ տեղ զոհ
 չանեն, բայց միայն այն մէկ սեղանի վրայ: Այսպէս էր հրա-
 մայել Աստուծոյ օրէնքը, որ լաւ հասկանայ ժողովուրդը՝ թէ
 Աստուած մէկ է, ուրիշ չկայ, և ճշմարիտ Աստուածապաշտու-
 թեան կրօնքն էլ մէկ է: Բայց յետոյ Սողոմոն կորցրուց իրա
 իմաստութիւնը, իրա անձն բոլորովին մարմնաւոր հաճոյից
 տաւ, և օտար ազգի կնանիքը՝ որոնց չափից աւելի սիրեց՝
 խելքից հանեցին նորան իրանց հետ կուռք պաշտել տալով:
 Աստուած էլ պատժելով նորա մեռնելուց յետոյ՝ թագաւորու-
 թիւնը բաժանեց երկու ցեղ միայն՝ այսինքն Յուդայի և
 Բենիամինի, որոնց ցեղերը հնազանդեցան Ուրուվամայ՝ Սո-
 ղոմոնի որդուն, միւս տասը ցեղը իրանց համար ուրիշ թա-
 գաւոր կարգեցին՝ անունը Յերոբոամ՝ որ Ափրեմի ցեղիցն
 էր: Այս Յերոբոամը ուղեց որ իրա ժողովուրդը Յուդայի
 ցեղի թագաւորիցը բաժնի և արգելի ժողովուրդին, որ Արու-
 սաղէմ չգնան Աստուծոյ տաճարը զոհ անելու, և հաստատեց

պետս մէջ Բան Ըրի երեւին խաղալեա, ինչոյն հանել որս է-
 երեւին թէ՛մօրն յանձնելով մեծայրեց եւ իրան որբեպեւ վե ս-
 ոսս անուան զնելով Սոլմէս—Ըրեց հանաթ: Սոլմէսը Եփեղ-
 փայտոյ արտեւանեսը սովորեց է երբ աստատուց ասրելնա Կար-
 ջաւ պետելով իր սուգի շարչարանսը, հայրենի սերով վաստաթ
 մէջ Եփեղփայտի սպանեց որ շարչարտեմէր մէջ շրեայ: Սե—
 երչս— Իսրայէլացոյ մէջմէնու հետ իսելը պետելով իստե-
 շում էր հաշտեցնել նորանց. նա, որ զընում էր իր ընկերուքը,
 Բարչայտաթ Սոլմէսի վրայ՝ սասայ. „ով իսրեպեց չեղ մեղ վրայ
 Կարտատոր. ինչ էլ էս ուղում սպանել երեւոյ Եփեղփայտո-

կուսպաշտութիւնը. երկու բարձր տեղ դնել տաւ ոսկուց
 շինած երկու հորթ՝ և այնտեղ էր անել տալիս ժողովուրդեան
 զոհագործութիւնը: Այսպէս մէկ հերձուած եղաւ որ բաժա-
 նեց Աստուծոյ եկեղեցին: Ճշմարիտ եկեղեցին մնաց Արու-
 սաղէմ, և սուտ եկեղեցին Սիւքէմ քաղաքի մէջ. յետոյ Սա-
 մարիայումը՝ որ Խորայէլի թագաւորական քաղաք դարձաւ:

Մարգարէտ:

Խորայէլի բոլոր թագաւորներն չար և կուսպաշտ եղան,
 այսպէս էլ Յուդայի թագաւորներից շատերը: Աստուած շատ
 մարգարէք ուղարկեց նորանց, որ դառնան և Աստուծուն ծա-
 ուայեն: Մարգարէ սուեցան նորանք՝ որոնց Աստուած լքցրել
 էր հոգւով սրբով. և նորանց յայտնում էր ծածուկ լինելու
 բաներն. այն շողին որ մարգարէից բերանով խօսում էր՝
 շողին սուրբն է Տէր և կենդանարար: Այսպէս Սով-
 սէս՝ Սամուէլ՝ Գաւիթ՝ Սողոմոն՝ մարգարէք էին, բայց
 մասնաւորապէս մարգարէ էին կոչուում նորանք էլ, որ առանձ-
 նացած ճգնաւորական խիստ կեանք էին վարում և այսպիսիք
 շատ կային երկու թագաւորութեանց մէջն էլ: Այսպիսի էր

պէս: Այս լեւել Սոլմէսը փախու Փարսուծնի Յեւեց Սա-
 րիստո— երեւել է— այնտեղ աստուծոյս շարանց Երեմի
 սղլնայ հետ: Սոլմէս շշանայում է Ըրեց հանաթ:

Երբ Սոլմէս Բորեթ լեւում յետ ոչխարեպ էր արտապ-
 նում, յայտարար պետս մէջ մորենի վաստաթ, Բայց չէր այրում:
 Սոլմէսը սասու գնաց է ուղումէր պետել, լե ի՞նչ է, Բայց
 մորենից ջայն իկստ՝ լե „մի՛ յօտեւա, այր պեղը, որ Կո— իտե-
 շաթ էս՝ ստեթ է: Ես էմ Աստուծոյ որ լն: Տեաս իսրայէլե
 շարչարանսը Եփեղփայտոմը. ինչոյ սղստել նորանց գերութեանց.
 Գասս Փարսուծնի յետ, Կո— ս Բեր ի՛ ժողովուրդիս Եփեղփայտոց:“

Եղիա մարգարէն՝ որ երեք տարի ու կէս չթողաւ որ անձրև գայ, շատ հրաշքներ արաւ, և վերջը երկինքը համբարձաւ. կան էլի ուրիշ մարգարէք, ինչպէս Ասայի՝ Արեմիա, որոնց գրքերը ունենք: Սորանք մարգարէացան թէ՛ Սամարիա և Արուսաղէմը պիտի կործանուին, և Արուսաղէմը նորմէկանց պիտի շինուի: Սորանք շատ բաներ էլ խօսեցան Մեսիայի վրայ, յայտնելով թէ՛ ի՛նչ կերպով պէտք է լինի նորա ծնունդը և մահը, կեանքը, չարչարանքը, եւ յաւիտեանական թագաւորութիւնը. գարձեալ ասացին թէ՛ Աստուած իրա ժողովրդեանը պէտք է մէկ այնպիսի օրէնք տայ, որ շատ աւելի կատարեալ լինի քան թէ առաջւայ տւածը, եւ այնպէս պէտք է անի, որ ամէն աղբ իրան ծառայեն եւ կուռք չպաշտեն:

Բաբելոնի Գերո-նի-նը:

Իսրայէլացւոց և Յուդայի թագաւորները՝ ամենեկն չխրատեցան մարգարէից յանդիմանութիւնովը և խրատներով, այլ ընդ հակառակն հալածեցին մարգարէից՝ և նորանց շատերին էլ անգթութեամբ սպանեցին: Աստուած նորանց չարութեանը սքանչելի երկայնատութեամբ համբերեց՝ և շատ տարի սպասեց՝ որ ապաշխարին. բայց վերջապէս պատժեց Աստուած նորանց խպառ չ՛ուղղելու և նորա ճանապարհովը չննթանալու համար, ինչպէս որ սպառնացել էր: Սամարիայի

Մովսէսը յանձն չէր ասուում, քայց վերջը հաստատեցաւ Աստուծոյ հրամանին: Աստուած էլ ու՛ժ էւ հարողութիւնս որսուցարան ի՛նչ ի՛նչ հրաշքներ գործելու: Այս Գերո-նի-նը օրինակ էր ի՛նչ ի՛նչ Գերո-նի-նեան, երբոր մարգարէն ընդ-նի-նը գրեց Գերո-նի-նեան լրաց, պէտք է որսուցէր աշխարհէն Փրօնիչը:

Թագաւորութիւնը ջնջեց, և տասը ցեղն էլ ցիրուցան եղան Տեոու քաղաքներ, և էլ յետ չեկան:

Յետոյ Բաբելոնի Աստուածորոնսոր թագաւորն էլ Արուսաղէմը կործանեց, տաճարը այրեց, և ժողովրդին գերի տարաւ Բաբելոն: Բաբելոն այն ժամանակը շատ մեծ քաղաք էր, կռապաշտութիւնով, գարշելի մեղքերով և ամէն մոլութիւնով լեքն էր, բայց շրէայք չթողին իրանց Աստուածապաշտութիւնը և Մովսէսի տւած օրէնքները պահեցին. մանաւանդ թէ իրանց միջից մեծ սուրբ էր էլ դուա եկան, որոնց մէջ երեւելի էր Ասանիէլ մարգարէն, որ թագաւորական գործքերի և պալատի մէջ դերադանց սրբութեամբ կեանք էր վարում և Աստուած էլ մեծամեծ դաղտնի (թագուն) խորհուրդներ յայտնեց նորան: Արեք մանկուքը, որ Ասանիէլ մարգարէի հետ էին մեծացել՝ Աստուածորոնսոր թագաւորի ոսկուց շինած մեծ պատկերը չկամեցան պաշտել. այն պատճառաւ էլ սաստիկ կրակով վառած հնոցի մէջ գձել տւաւ նորանց, բայց Աստուած անվնաս պահեց: Այն ժամանակը թագաւորն էլ փառք տւաւ Աստուծուն, որ սկսաւ յայտնել իրա կարողութիւնը անհաւատների մէջ:

85-25301

Շրէայք Գերո-նի-նից յետոյ:

Կիւրոս Պարսից թագաւորը՝ Բաբելոն քաղաքը առաւ, շրէից ազգը ազատեց գերութիւնից՝ և հրամայեց որ գնան իրանց երկիրը և շինեն Արուսաղէմ քաղաքը և տաճարը. յետոյ եկաւ մեծն Աղէքսանդր և աշխարհքիս մեծ մասին տիրեց:

Շրէաները որ խառնուած էին հեթանոսների մէջ՝ իրանց Աստուածապաշտութիւնը հաւատարմութեամբ պահեցին և ամենեկն կռապաշտութեան մէջ չընկան, սորա համար Աստուած ճանաչելը քիչ քիչ սկսաւ հեթանոսաց մէջ էլ մտնել:

բայց հեթանոս թագաւորներից ոմանք հալածեցին հրէից, որ թողնեն իրանց սուրբ հաւատքը և կուռք պաշտեն: Անտիոքոս Ասորեաց թագաւորը առաւ Երուսաղէմը, պղծեց տաճարը և դրհերը վերջացրուց. շատ հրէաներ համբերութեամբ յանձն առան մեռնիլ սոսկալի չարչարանք քաջելով: Յուդայ մահարէն և իրա եղբարքը պատերազմեցան իրանց հաւատքը և ազատութիւնը պահելու համար, և Աստուծոյ օգնութեամբը կարացան իրանց աղգը ազատութեան մէջ պահել: Ազգի կառավարութիւնը մնաց Մակաբայեցուց մէջ. փոքր ժամանակից յետոյ, Հռոմայեցուց ձեռքն ընկաւ իշխանութիւնը, և տիրեցին բոլոր աշխարհքին. այս ամէն բանը մարդարէք առաջուց գուշակել էին:

Հոգեւէր և Տարնասէր Հրէայք:

Հերովդէս Հրէից թագաւորութիւնը յախշտակեց Հռոմայեցուց օգնութեամբը: Այն ժամանակը Հրէայք սկսան լաւ իմանալ, թէ ինչպէս որ մարդարէք ասել էին, Քրիստոսի գալը մտացել է: Այս Հրէայքը երկու էին բաժանուում՝ հոգեւէր կամ բարեպաշտ և աշխարհասէր: Աշխարհասէր Հրէայք մարմնաւոր բաներին էին հետեւում, Աստուծոյ ծառայում էին աշխարհքիս բարիքը ունենալու համար, առատ ցորեն, գինի, անասուններ, ոսկի, արծաթ և այլն. որ հանդատութեամբ պարեն: Աստուծուց վախենում էին միայն նորա համար, որ չպատժի նորանց աղքատութեամբ, հիւանդութեամբ և մահուամբ: Հոգեւէր Հրէայք որտով էին պաշտում և ծառայում Աստուծուն, միայն նորա ամենկարողութեանը, ամենիմաստութեանը և անհուն բարութեան համար իմանում էին թէ ամէնը անցաւոր են այս աշխարհքիս վրայ և յոյս ունէին թէ այս կեանքից յետոյ՝ մէկ ուրիշ կեանք պէտք է ունենան հանդերձեալ աշխարհքումը: Այս երկու

տեսակ Հրէայքն էլ սպասում էին Մեսիայի թագաւորութեանը. բայց աշխարհասէրները մարդարէից խորհրդաբար ասած բաները՝ մարմնաւոր կերպով էին հասկանում, այսինքն թէ Մեսիայն պէտք է թագաւորի այս աշխարհքիս մէջ. այլ բարեպաշտ Հրէայքը հաւատում էին, թէ աւելի մեծ լաւութիւններ պէտք է ունենան այն աշխարհքում և յարութիւն առնելուց յետոյ՝ շատ աւելի երջանիկ պէտք է լինին. և սորա համար փափագում էին Մեսիայի գալստեանը, որ գայ և օգնի, և թէ լաւ կարենան ճանաչել և սիրել Աստուծուն:

Առաջին գործոց Կէտէրի համարուց ցուցակը: (*)

Այլ թը ծնաւ Աղամից	130
Ենովսը — Սէթից	255
Ենովքը — Յարեգից	622
Մաթուսաղան Ենովքից	687
Աղամ նախահայրը վախճանուում է	930
Ենովք փոխադրուում է երկինքը	987
Նոյ ծնաւ Ղամբից	1056
Յարեթը — Նոյից	1556
յետոյ Սէմը և Քամը	» »
Ձրհեղեղը պատահեցաւ	1656
Ղամբը ծնաւ Յարեթից	1658
Քամիցը — Ներբովթ (Ռէլ)	1661
Թորգովը — Ղամբից	1695
Հայիլը — Թորգովից	1727
Բարիլունան աշտարակի շինութիւնը սկսուում է	1771
Կործանելը աշտարակի և ժողովրդեան ցրելը	1812
Թարայ Աբրահամու հայրը ծնաւ Նաբովրդից	1878
Հայի տիրում է, և սկսում է շինութիւններ գծել	

*) Այս առաջին գործոցն Յովթապ համարում է երգը է-
 ճապար: Թովթէլ գործնութեան արեւեստը. էւ Նոյնիս ոստայ-
 նանիութեանը (Նաւահայրութեան):

Հարբումը	1843
Իսահակը ծնաւ Երրահամից	2168
Ըհարոն ծնաւ	1430
Մովսէս ծնաւ	1433
Տապանակի գերի ընկնելը	2888
Սաւուղ թագաւոր	2909
Գաւիթ ծնաւ	2919
Սողոմոնի տաճարի հիմնարկութիւնը	2993
Եղիա մարգարէի փոխելը	3118
Հրէայք գերի են ընկնում և բարձուում է նորանց թագաւորութիւնը	3395
Երեք մանկունքը ազատուում են	3440
Հրէից ազատութիւնը գերութիւնից	3468
Եօթանասուն թարգմանիչք թարգմանում են Լստուած- աշունչ գիրքը	3727
Հերովդէս թագաւորում է	3967
Եբգար թագաւորը յաջորդում է իր հօր Երշամին	3999

Հրէեցի չափանայտեացի գլխաւորներէն անուանչը:

Ըհարոն. Եղիազար. Փենեհես. Յեսու. Յովսեփեկեանց.
Յովիւթան. Յովհաննէս հիւրկանոս. Երիստաբուզոս ա և բ.
Հիւրկանոս.

Մահապարտուողքի գլխաւորներէն անուանչը:

Սեմ. Սաղայ. Մաքովը. թարայ. Երրահամ. Իսահակ. Յա-
կոր. Եսաւ. Գ. և ի. Մովսէս. Յեսու. Գողոնիէլ. Գեգէոն.
և այլն. Սաւուղ ա թագա”.

Յոբայի Լագաւորները:

Իսրայէլի Լագաւորները:

Գաւիթ	2949	Յերոբովամ ա.	3008
Սողոմոն	2484	Մաբատ	3028
Ոտրովամ	3029	Յերոբովամ բ.	3166
Եղեկիա	3277	Օւքարիա	—
Մանասէ	3306	Ովսէ վերջինը	3248
Սեղեկիա վերջինը	3406	բարձուում է Իսրայէլեան	
բարձ. Յուգ. թագ.	3415	թագաւ”	3283

Ս ի բ ը ս ս ս ս ս ս ս ս ս ս:

Ն Ո Ր Կ Տ Ա Կ Ա Ր Ա Ն Ի

ՀԱՐԱՌՕՏ ԳԱՏԱՐԱԻԹԻՒՆ

Հրէայակն աւելին ասելը Մարիամ կուսին:

Հերովդէսի թագաւորութեան և Հողմայեցոց (Պոս-
տոս Ապոսեր ժամանակը, Հրէաստանի Ապղարէթ անունով
փոքրիկ քաղաքում մէկ կոյս աղջիկ կար անունը Մարիամ,
որ ուխտադրած էր միշտ կոյս մնալու, թէպէտ նշանած էր
սուրբ Յովսէփայ հետ, որ նոյն իսկ իր ցեղից էր, և երկուսն
ևս Յուդայի ազգից և Գաւթի մարգարէի ցեղիցն էին:

Ելլաւ Գարրիէլ հրեշտակապետը Լստուծոց Մարիամ
կուսի մօտ և աւետիս տուաւ նորան՝ թէ Հողմով սրբով
պիտի յղանայ, և Վրիստոսի մայր պիտի լինի: Թէպէտ
Մարիամ կոյսը սկիզբը շիտթեցաւ իր մաքումը, բայց երբ
իմացաւ՝ թէ Հողմով սրբով պիտի յղանայ և թէ միշտ կոյս
ասաց, թող ենձ այնպէս լինի, ինչպէս որ ասացիր:

Եսն ժամանակը Որդին Լստուծոյ, բանն՝ որ ՚ի սկզբանէ
աւ Լստուած էր և Հօր Լստուծոյ պէս հաւասար Լստուած
էր, յղացաւ Մարիամ կուսի արգանդումը, մարմին տուաւ
սուրբ կուսից, այսինքն մեր պէս մարդ դարձաւ: Եւ ապա
հրեշտակը գնաց հեռացաւ նորանից:

Յեսուսի Վրիստոսի Զնուկը:

Պոստոս Ապոսրը հրաման տուաւ տշխարհագիր անել,
այսինքն ամենի անունը իրանց ցեղով և քաղաքներով գրել:

որոնք իր իշխանութեան տակն էին: Յովսէփն ևս Ռեթղե-
 Տեմացի լինելով՝ վեր առաւ Մարիամին իր հետ և գնաց
 ՌեթղեՏեմ, որ իր անունն էլ գրել տայ աշխարհագրի մէջ.
 երբ զնացին տեսան քաղաքը լեքը բազմութեամբ աշխարհա-
 գրի պատճառաւ՝ հարկ եղաւ նոցա քաղաքից դուս մի այրի
 մէջ, ուր հովիւները գիշերով և աւերողքերին պահում էին
 իրանց ոչխարները: Եւ տեղ կամեցաւ ծնանիլ բանն Լստուած՝
 Յիսուս Քրիստոս աշխարհի Փրկիչը, հեթանոսաց յոյսը և
 բոլոր մարդարեւից գուշակութիւնը, աշխարհիս ստեղծման
 չորս հազար թուին:

Հովիւներէ երկրպագութիւնը:

Հովիւները՝ որ ՌեթղեՏեմի դաշտում բացօթեայ պահ-
 պանում էին իրանց ոչխարները, տեսան Լստուծոյ հրեշտակը
 և շատ վախեցան. սիրտ տուաւ նոցա հրեշտակը ասելով՝
 «ԼՏա աւետիս եմ տալիս ձեզ՝ այսօր ծնաւ ձեզ համար Փրկի-
 կիչս որ օծուած Տէր է Գաւթի քաղաքումը ևւ այս լինի
 ձեզ նշան, կգտնէք մանուկին խանձարուրում փաթեթած և
 մսուրի մէջ դրած»: Եւ յանկարծ այն հրեշտակի հետ անհա-
 մար հրեշտակներ երևացին, որ օրհնում էին Լստուծուն և
 ասում «Լստուծոյն փառք երկնքումը, խաղաղութիւն երկ-
 րումը և բարեհաճութիւն մարդկանց մէջ»: Եւ երբ հրեշտակ-
 ները վերացան նոցանից, հովիւները զնացին ՌեթղեՏեմ,
 գտան Մարիամին և Յովսէփին և մանուկը մսուրի մէջ դրած,
 երկրպագութիւն տուին, եզ դարձան, փառաբանում և օրհնում
 էին Լստուծուն: Սորանից յետոյ ութերորդ օրը Մովսիսա-
 կան օրէնքով թրգատեցին մանուկին և անսնը դրին Յիսուս,
 ինչպէս որ հրեշտակը ասել էր առաջուց:

Երեւ հոգեւ արեւելից:

Փոքր ժամանակից յետոյ երեք մոգեր կամ ինչպէս
 ասում են երեք աստղաբաշխ թագաւորներ արեւելքից եկան
 Երուսաղէմ և հարցնում էին թէ՛ «Ո՞ր է այն նոր ծնած
 Հրէից թագաւորը, որի աստղը տեսանք երկնքումը և եկանք
 երկրպագութիւն տալու»: Հերովդէսը այս որ լսեց, շատ վա-
 խեցաւ և բոլոր Երուսաղէմացիք շփոթեցան: Եւ յն ժամա-
 նակը Հերովդէսը ծածուկ կանչեց մոգերուն, իմացաւ նոցա-
 նից աստղը երևելու ժամանակը և արձակեց նորանց, և չար
 մտքով ասաց՝ «գնացէք ուղիղն իմացէք մանուկի համար, և
 երբ կգտնէք, ինձ իմաց տուէք, որ ես էլ գնամ երկրպագու-
 թիւն տամ»: Երբ մոգերը Հերովդէսի մօտից դուս եկան,
 նոյն աստղը նորէն երևաց նոցա և առաջնորդելով տարաւ
 մինչև ՌեթղեՏեմ և կանգնեցաւ այն տեղ, ուր Յիսուս մա-
 նուկն էր: Արքա աստղը որ տեսան, շատ ուրախացան, մտան
 տուն, երկրպագութիւն տուին Յիսուսին և ընծայ բերին
 ոսկի, կնդրուկ և զմուրս: Եւ զիշերը հրեշտակից իմանալով
 Հերովդէսի չար մտքը՝ եզ չգարձան, այլ ուրիշ ճանապարհով
 գնացին իրանց երկիրը:

ՌեթղեՏեմի մանկանց կոտորումը:

Երբ Հերովդէսը տեսաւ որ մոգերը եզ չգարձան, շատ
 բարկացաւ և վախենալով՝ չլինի թէ այն նորածին մանուկը
 մէկ ժամանակ նորա ձեռքից աննի թագաւորութիւնը՝ հրամայեց
 կոտորել բոլոր ՌեթղեՏեմի և նորա չորս կողմը եղած ման-
 կանց, երկու տարեկանից սկսած մինչև ծծի երեխերքը, որ-
 պէս զի Յիսուսն ևս նոցա հետ սպանուի: Բայց Յովսէփը
 առաջուց հրեշտակից իմացաւ Հերովդէսի չար մտքը, ուստի
 վերառաւ Յիսուսին և Մարիամին, փախաւ Եգիպտոս, և

այնտեղ մնաց մինչև Հերովդէսի մահը: Սորանից յետոյ կրկին երևեցաւ հրեշտակը Յովսէփին և ասաց, որ եղ զառնայ Խորայէլացոց երկիրը: Բայց Յովսէփ երբ եկաւ տեսաւ որ Հերովդէսի որդին Արքեղաթոս է թագաւորում, չգնաց Երուսաղէմ կամ Բեթղեհեմ, այլ գնաց Գալիլիայի Մաղարէթ քաղաքումը ընակեցաւ, որ կատարէի մարգարէի խօսքը՝ «Թէ՛ Մաղովրեցի կոչեսցի»:

Յեսուսի ընծայումը պաճարին:

Երբ Յիսուս քառասուն օրեան եղաւ, նորա ծնողքը Սոփսիսական օրէնքով՝ երկու արձանուց ձող հետնեւրը տարան Յիսուսին տաճարը Լստուծուն ընծայելու: Միմեծն ծերունին, որ սպասում էր Մեսիայի դալատանը և Հոգին սուրբ յայտնել էր նորան՝ թէ պիտի չմեռնէր մինչև շատնէր նորան: Այն ժամանակը Միմեծն լցած հոգւով սրբով՝ եկաւ տաճարը, գիրկն առաւ Յիսուսին և փառք տալով Լստուծուն ասաց, «Այդ արձակեալ զձառայս քօ, Տէր ըստ լանի քում՝ ի խաղաղութիւն, զի տեսին աչք իմ զիրկութիւն քո»: Յետոյ դարձաւ և ասաց Մարիամ կուսին՝ «Սա շատերին փրկութեան և շատերին կորստեան պաճաճա կլինի և սորա վրայ շատ հակառակութիւն պիտի լինի, մինչև որ քու սիրտդ էլ որպէս թէ սրով կխոցուի այս բաների համար»: Աոյնպէս և Լննա մարգարէուհին ու թատնուչորս տարեկան որբուկերին, որ գիշեր ցերեկ աղօթքով և պաս պահելով տաճարից չէր հեռանում, փառք էր տալիս Լստուծուն և Յիսուսի Մեսիա լինելն էր քարոզում նոցա, որոնք յուսով սպասում էին:

Յովհաննէս ճկարիչը:

Երբ Յիսուսի Քրիստոսի աշխարհքին յայտնեւրն ժամանակը հասաւ սուրբ Յովհաննէս մկրտիչը, Օւքարիայ

քահանայի և Աղեսաբեթի որդին, որ Մարիամ կուսի ազգականն էր, և խիստ ձգնութիւնով սպրոււմ էր անապատում, Լստուծոյ հրամանաւ եկաւ Յորդանան գետի կողմերը և սկսաւ ապաշխարութիւն քարոզել ժողովրդոց ասելով՝ «Ապաշխարեցէք, զի մերձեայ է արքայութիւնն երկնից»: Աւ որոնք նորա քարոզութեամբ ապաշխարում և զղջալով իրանց մեղքերը դառնում էին գէսի Լստուած՝ մկրտում էր նորանց Յորդանան գետի մէջ ի նշան ապաշխարութեան: Հրէայք կարծեցին թէ նա է Մեսիայն, բայց եւրքն քահանայից բերանով ազգարեց թէ ես չեմ Մեսիայն, այլ նորա կարապետն եմ ձանապարհը պատրաստող: Աս եկել եմ Մեսիայի առաջևից՝ ձանապարհները ուղղելու եւ պատրաստելու, որ իմ ետեւիցս նո՞ւ էլ պետք է հասնի, եւ ես արժանի չեմ նորա կոչելնեւրը վերցնելու: Աս ձեզ մկրտում եմ միայն ջրով ապաշխարութեան նշան, բայց նա կմկրտի ձեզ Հոգւով սրբով, որ կրակի պէս ձեր մեղքերը կ'այրի:

Յեսուսի ճկարիչը:

Երբ Յովհաննէս քարոզում էր եւ մկրտում, Յիսուս էլ եւր երեսուն տարեկան՝ Մաղարէթից գնաց Յորդանան գետը եւ մկրտեցաւ Յովհաննէսից, թէպէտ Յովհաննէսը հրաժարում էր իւ առում «Աս քեզանից պիտի մկրտիմ, դու իմ մօտ նս գալիս մկրտելու», բայց Յիսուս այնպէս կամեցաւ արդարութեան պարտքը վճարել: Աւ երբ Յիսուս մկրտեցաւ, ջրից դուս եկաւ աղօթք էր տնում, յանկարծ երկինքը բացեցաւ, Հոգին սուրբ արձանուց կերպարանքով իջաւ Յիսուսի վերայ, և երկնքից մի ձայն լսեցաւ թէ «Գաւ է իմ սիրելի որդին՝ օրին եւս հաճան կացայ»: Աոյնպէս եւ վկայեց սուրբ Յովհաննէս մկրտիչը թէ՛ Սա է զառն Լստուծոյ սր աշխարհքին մեղքը կրտնայ: Սովսէփ ձեռքով

օրէնքը տւաւ, բայց շնորհքը եւ ճշմարտութիւնը Յիսուսի Քրիստոսի ձեռքով եղաւ:

Յետոյ փոյ-իւլ սասանայից:

Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս մկրտելուց յետոյ, Հոգւով սրբով գնաց անապատը, ուր քառասուն օր եւ գիշեր ծով պահեց եւ յետոյ քաղցեցաւ, մօտ եկաւ սասանէն եւ փորձելով ասաց Յիսուսին՝ «եթէ Աստուծոյ որդի ես՝ ասա այս քարերին որ հաց դառնան»: Յիսուս պատասխան տւաւ ոչ թէ միայն հացով կ'ապրի մարդ, այլ Աստուծոյ տւած պատուիրանքներովը»: Յետոյ տարաւ Յիսուսին Երուսաղէմ, եւ տաճարի բարձր աշտարակի վրայ կանգնացրեց եւ ասաց, «Եթէ Աստուծոյ որդի ես, ցած զձիր քեզ այս տեղից, պատճառ որ գրած է քեզ համար թէ՛ Աստուած պատուիրել է հրեշտակներին՝ որ քեզ ձեռքերի վրայ բռնած պահեն, որ ոտք քարին չգիպէ»: Յիսուս ասաց, «գրած է թէ՛ մի՛ փորձիր քո Տէր Աստուծուն»: Յետոյ տարաւ մի բարձր լեռան վրայ, եւ այն տեղից մի վայրկենում ցոյց տւաւ նորան աշխարհքիս բոլոր թագաւորութիւնները եւ փառքը, եւ ասաց, «Այս ամէնը քեզ կտամ, եթէ ինձ երկրպագութիւն կտաս»: Այն ժամանակը դարձաւ Յիսուս եւ ասաց, «գնա՛ հեռացիր ինձանից Սատանայ, գրած է թէ՛ քո Տէր Աստուծուն երկրպագութիւն տուր եւ նորան միայն պաշտիր»: Յետոյ հեռացաւ սասանէն եւ հրեշտակները պաշտում էին նորան:

Աստուծոյ կողմէն իմ ընտրութիւնը:

Երբ Քրիստոս Տէրն մեր դարձաւ անապատից՝ գնաց Գալիլեայ եւ Գեննեսարեթի փոքրիկ ծովի եզերքը մանգալով՝ կանչեց երկու եղբարց Ենդրէասին եւ Սիմոնին, եւ Օւեթղեայ երկու որդւոց Յակովբոսին եւ Յովհաննէսին,

որ աշակերտեն իրան եւ սոքա չորսն եւս ձկնորս էին: Սոցանից յետոյ կանչեց Մատթէոսին, որ մաքսաւոր էր: Սոքա ամէնքը թողին իրանց ամէն բանը եւ գնացին Յիսուսի ետեւից: Այս աշակերտաց միջից տասն երկու հոգի ընտրեց եւ անունները դրաւ Առաքեալ, այն պատճառաւ որ ուղարկէր նորանց քարոզելու եւ տարածելու իր վարդապետութիւնը: Առաքելոց անուանքը սոքա են. Սիմոն Պետրոս, Ենդրէաս Պետրոսի եղբայրը, Յակոբոս եւ Յովհաննէս երկու եղբարք, Փիլիպպոս, Բարթուղիմէոս, Մատթէոս, Թովմաս, Յակոբոս Ալփեայ որդին, Յուդայ Յակոբոսի եղբայրը, Սիմոն Կանանացի, եւ Յուդայ Խսկարիովտացի, որ մասնեց Յիսուսին:

Բաց ՚ի սորանց Յիսուս ընտրեց էլի եօթանասուն եւ երկու աշակերտ, խրատ տւաւ նորանց եւ երկու երկու ուղարկեց Հրէաստանի զանազան քաղաքներ քարոզելու:

Յետոյ պատճ ինն Երանութիւնը:

Առաքելոց ընտրութիւնից յետոյ Յիսուս սկսաւ խրատ տալ նորանց, եւ երբ շատ ժողովուրդ եկան կիտեցան՝ նստաւ Յիսուս մի տափարակ տեղ, աչքերը դձեց դէպ'ի աշակերտները եւ սկսաւ քարոզել եւ ասել, «Երանի հոգւով աղքատներին, պատճառ որ նորանցն է երկնքի արքայութիւնը: Երանի հեղբուն՝ նոքա կժառանգեն երկիրը: Երանի՛ որ քողցած եւ ծարաւ կձիան արդարութեան համար, նոքա կկշտանան: Երանի՛ ողորմածներին՝ նոքա ողորմութիւն կգտնեն: Երանի՛ նորանց՝ որ սուրբ են սրտով, նոքա Աստուած կտեսնեն: Երանի՛ խաղաղարարներին՝ նոքա Աստուծոյ որդիք կը կոչին: Երանի՛ որ հալածուած կլինին արդարութեան համար՝ նորանցն է երկնքի արքայութիւնը: Երանի է ձեզ, երբ անարգում եւ շարջարում լինին ձեզ եւ ամէն չար բան տւա

ազում լինին ձեր վրայ իմ պատճառաւ: Ուրան կացէք, շատ
է ձեր վարձքը երկնքումը:

Յետոսի Գայթառակերպութիւնը:

Տէրն մեր՝ Յիսուս Քրիստոս մկրտութիւնից յետոյ
վրայ երկրորդ տարին սկսաւ համարձակ քարոզել շրէից
ժողովարաններում, նորա քարոզութեան գլխաւոր նպատակն
այն էր, որ սովոցնի մեղաւորներին ղղջալ և արաշխարհել
և թէ առանց անպաշտարութեան կարող չեն մեղաւորները
փրկելի: յորդորում էր Մտուածոյ օրէնքները պահպանել, արհա-
մարհել աշխարհիս անցաւոր մեծութիւնը: Ըրամայում էր
սուրբ սիրով սիրել ամենին, առաւել թշնամիներուն, ներել
միմեանց և ողորմել աղքատներին: Հնազանդ լինել տէրերին
ինչպէս Մտուածուն, փախչել փարիսեցւոց կեղծաւորութիւն-
ներէից, որոնք երեսանց սուրբ էին երևում, բայց ներսից
լիքն էին ապականութիւնով, սովոցնում էր ամենին միշտ
աղօթք անել և ամէն ներութիւնում Մտուածուն գիմել, իսկ
ամեն բանից աւել սիրել: Ճանաչել և պաշտել և վախենալ
նորանից: Վա ինքն ամէն բանը Մտուածուց էր խօսում, և
նորա վարքը ամէն քաարքինութեանց օրինակ էր, սրտով հեղ
և կանարհ էր, աղքատութիւնից և ուրիշ տեսակ մարդկան-
ցից քաշած նեղութիւնները աչքին չէր երևում, զղջացած
մեղաւորներին վրայ շատ կնամք ունէր, և անգեղջներին հոգ-
ւով չափ աշխատում էր շահել նորանց: Վա իր ամէն գործ-
բերի մէջ, ուրիշ բանին չէր նայում, բայց միայն շօր Մտ-
տուածոյ փառքն էր ուզում, շատ անգամ բոլոր գիշերը աղօթ-
քով էր անցկացնում: Վա ինքն սովոցնոց աշակերտաց այս
աղօթքը «Շայր մեր որ յերկինս»:

Յետոսի Գայթառակերպութիւնը:

Շրէաստանի ամէն կողմերը քարոզելուց յետոյ՝ Յիսուս
գնաց Կեսարիա քաղաքի կողմը, հարցնում էր աշակերտնե-
րին թէ մարդիկ ինչ են կարծում ինձ համար՝ թէ ես ո՞վ եմ,
նոքա պատասխան տւին, «Մէկը ասում է՝ թէ Յովհաննէսն
ես, միւսը՝ թէ Նղիան ես, մի քանիսն՝ թէ Նրեմիան ես,
կէսն էլ ասում է՝ թէ մարգարէից մէկն ես»:
«Իսկ դուք ինչ էք կարծում՝ թէ ո՞վ եմ ես»:
Պատասխան տաւ Պետրոսը, «Դու ես Քրիստոս՝ Մտուածոյ որդին»:
Սորանից յետոյ Յիսուս վեր առաւ աշակերտներէից միայն Պետրոսին,
Յակոբոսին և Յովհաննէսին և գնաց թափոր լեառը, և այն տեղ
երբ աղօթք էր անում՝ նորա կերպարանքը փոխեցաւ և
արեգակի պէս լուսաւորեցաւ նորա երեսը և հանդերձ փայ-
լում էր ձիւնի պէս: Մովսէս և Նղիա մարգարէքը երևե-
ցան և սկսան խօսիլ Յիսուսի հետ նորա չարարանաց և մահուան
վերայ, որ Նրուսաղէմումը պիտի պատահէր: Բայց Յիսուս
պատուիրեց՝ այս տեսիլքը ոչ ոքի չասել մինչև որ ինքը յա-
րութիւն առնի:

Յետոսի Կրաչագործութիւնները:

Եւրոս գինի փրկելը Կանա գալիլէացոց հարսանիքում:

Կանա Գալիլեացոց քաղաքումը, երբոր Յիսուս իր մօր
հետ միասին հարսանիքումը նստած էին, ուրախութեան ժա-
մանակը գինին պակսեցաւ: Մտուածամայրը յայտնեց Յիսու-
սին, թէ գինի չունին: Յիսուս պատասխան տաւ «Կին
դու, մեզ ինչ, դեռ իմ ժամանակս չէ հասել»:
Բայց Յիսուս մօր ետքը պատուելու համար՝ հրամայեց ծառայից,
որ դատարկ թակոյկները (փարչերը) լրցնեն ջրով, յետոյ
տեսան որ այն ջուրը անոյշ գինի է փոխել:

Թագաորացիները որդիներ էին աշխարհայայտ հրաշքով յո-
րսուլը:

Գաղիլեայումը մեկ իշխանի որդի հիւանդ էր, նորա
հայրը եկաւ Յիսուսի մօտ և աղաչում էր նորան, որ գնայ
Կափառնաում և բժշկի նորա որդուն, որ մերձ ի մահ հի-
ւանդ էր. Յիսուս ասաց նորան «գնա՛, քո որդին կենդանի
է». նա էլ հաւատաց և գնաց: Գեո տուն չհասած,
ծառաները ճանապարհին առաջ եկան և աչքալոյս արին՝
թէ քո որդին ողջ է: Հարցրուց ծառաներին «Ե՞րբ
թողաւ ջերմը (տարութիւնը)», նոքա ասացին «երեկ եօթ-
ներորդ ժամուն»: Հէնց այն ժամուն էր բժշկուել, որ ժամուն
ասաց Յիսուս՝ թէ քո որդին կենդանի է: Այն որոյ և
հաւատաց ինքն և իր բոլոր տունը: Սորանից յետոյ Յի-
սուս գնաց Կափառնաում և քարոզեց այն տեղ, և շատ հիւանդ-
ներ և դիւահարներ բժշկեց:

Մէկ անգամ Յիսուս Գեննեսարեթի ծովեզերքումը
տեսաւ երկու դատարկ նաւ, որոնք Սիմոն Պետրոսի և
Յակոբոսի և Յովհաննու Օւբեթեայ որդւոցն էին, և
այն տեղ շատ ժողովուրդ լինելու պատճառաւ՝ մտաւ Պետրոսի
նաւը և քարոզում էր ժողովուրդոց: Յետոյ ասաց Սիմոն Պե-
տրոսին, «Գնա՛ փոքր առաջ և գծիր ուռիկանը (դամբը), նա
պատասխան տաւ «Ա՛րդապետ, ողջ դիշերս աշխատ եղար և
կալար ոչինչ». և երբ որ գծեցին ուռիկանը, ձկանց
շատութիւնից պատուում էր ուռիկանը մինչև որ օգնու-
թիւն հասաւ միւս նաւը, և երկու նաւերն էլ ձկներով այն-
քան լքցեցան, որ համարեա՛ թէ ընկզմում էին ծովի
մէջ: Պետրոսը և միւսները այս տեսնելով՝ վախեցան,
Յիսուս սիրտ տաւ, և անաց, «այսուհետեւ մարդիկ կ'որսաք:
Նոքա էլ թողին ամենը և գնացին Յիսուսի հետ:

Ծովի հասարակ տեղ քարոզուցելու. Տեսաւ էն ու է-
Յայրոս իշխանի աղջիկն էր Յիսուսը:

Երբ Յիսուս Գաղիլեայի ծովից՝ Գերգեսացոց երկիրն
էր գնում, սկսաւ նաւի մէջ քնել: Յանկարծ սաստիկ կատղե-
ցան ծովի ալիքը (տալլաները) և ալեկոծութիւն եղաւ. աշա-
կերաները վախեցան և զարթացրին Յիսուսին ասելով «Ա՛յր-
դապետ, աղատիր մեզ»: Յիսուս ասաց նորանց «Թերահաւատ-
ներ, ինչն էք վախենում»: Յետոյ հրամայեց ծովին և դա-
դարեցրուց ծովի կառավար ալիքը: Այս տեսնելով աշակերտ-
ները զարմանում էին և ասում, «ո՞վ է սա, որ ծովն էլ հա-
ղանդում է սորան»:

Յայրոս Հրէից իշխանը եկաւ Յիսուսի մօտ և աղաչում
էր, որ գնայ և բժշկի նորա միակ տասներկու տարեկան աղ-
ջիկն՝ որ մերձ ՚ի մահ էր: Յիսուս որ ճանապարհ ընկաւ,
գնալու ժամանակը մեկ տեսաւ կին, որ տասներկու տարի
բոլոր կայքը բժիշկների վրայ էր ծախս արել և օգուտ չէր
ստացել, եկաւ թաքուն Յիսուսի փշիւն դիպաւ և իսկոյն
բժշկուեցաւ: Յիսուսը հարցրուց թէ ո՞վ դիպաւ շորիս. կինը
Յիսուսի ոտերը ընկաւ և ամենը պատմեց, Յիսուսն էլ սիրտ
տալով նորան ճամփու գծեց: Այն ժամանակը Յայրոսի տնից՝
մարդիկ եկան այն տեղ և ասացին՝ թէ աղջկիկ մեռաւ, էլ մի
աշխատել տար վարդապետին: Յիսուս ասաց Յայրոսին, «Գն-
մի՛ վախենար, այլ միայն հաւատա՛»: Երբ որ տուն հասան՝ սուգը
և լացը որ տեսաւ, ասաց Յիսուս, «ինչն էք շիթեւել այդ
աղջկիկ մեռած չէ՛, այլ քնած է»: Յետոյ Յիսուս վեր առաւ
իր հետ երեք աշակերտ և հիւանդի ծնողացը, գնաց աղջկայ
ձեռքից բռնեց և ասաց, «Ա՛յր կաց»: Իսկոյն աղջկիկ վերկա-
ցաւ: Յիսուս հրամայեց նորա ծնողացը հաց տան ուտել:

Արեւմտեան անարարութիւնն է — Արեւմտեան ժողովուրդն
Բժշկէլէլ:

Չաստիկ տօնին Յիսուս Արուսաղէմ գնաց, այն տեղ
Պրոպագանդիստ աւագանի մօտ շատ հիւանդներ էին մնում, ուր
տարին միանգամ Աստուծոյ հրեշտակը երկնքից վեր էր գա-
լիս, և ջուրը խառնում, և ջուրը խառնելուց ով որ ամենից
առաջ մէջն էր ընկնում, իսկոյն բժշկուում էր:

Վորանց մէջ մէկ անգամայրոյժ կար՝ որ երեսուն ութ
տարի մնացել էր այն տեղ, և հրեշտակը որ ջուրը խառնում
էր՝ ոչ ոք չ'ունէր որ աւագանի մէջ գէտ, որոյ պատճառաւ
այնքան տարի մնացել էր այն տեղ: Յիսուս ասաց նորան՝ կա
մենում ես որ բժշկես, կամենում եմ, բայց ոչ ոք չ'ունիմ,
որ ջուրը խառնելու ժամանակը՝ ամենից առաջ ինձ գէտ նորա
մէջ: Յիսուս ասաց նորան «Ա՛յլ կաց, մահիճդ վեր ա՛ռ և
գնա՛»: Իսկոյն ողջացաւ և վեր առաւ իրա մահիճը և
ըջում էր. և այն օրն էլ շաբաթ էր: Զրեայք սկսան
տրանջալ սորա համար՝ և հարցնում էին, ո՞վ է նա, որ
բժշկեց քեզ, բայց նա չէր իմանում թէ ո՞վ է: Յետոյ տա-
ճարի մէջ Յիսուս պատահեցաւ և ասաց, «գնա՛, էլ մի
մեղանչիր՝ որ աւելի չար չլինի քեզ»:

Մէկ անգամ Յիսուս գնաց Ասիւսառնուս, ինչ տեղ որ
հարիւրապետի ծառայն հիւանդ էր մերձ ՚ի մահ, Զարիւրա-
պետը մարդ ուղարկեց և աղաչում էր, որ գնայ իր տուն և
բժշկի ծառային:

Յիսուս գլխով նորա վրայ՝ գնաց, բայց հարիւրապետը
կրկին մարդ ուղարկեց, որ թող չ'աշխատի չ'գայ, և երբ
մօտեցաւ նորա տանը՝ հարիւրապետը ինքը առաջ դուս եկաւ
և ասաց, Տէր, չ'եմ արժանի, որ դու իմ տուն մտնես, այլ
ասա՛ խօսքով, որ բժշկուի իմ մանուկը:

Յիսուս դարձաւ դէպ ՚ի ժողովուրդը և Տէր, «Ճշմարիտն
եմ ասում ձեզ, որ իսրայէլի մէջ այսչափ հաւատ չ'գտայ.
յետոյ հարիւրապետին ասաց, «գնա՛, ինչպէս որ հաւատացիր՝
այնպէս լինի՛». և բժշկեցաւ մանուկը:

Մայնն քաղաքի որան մօտ այն ինքն ինչ որ արեւն Բժշկէլէլ, Գնեգ
հաղար հոգի Գնեգ հաղար է — Երբն Յիսուս իշտացնէլէլ:

Արբոր Յիսուս աշակերտներով Վայն քաղաքն էր
գնում, տեսաւ որ քաղաքի դրան մօտ մէկ այրի կնոջ միակ
որդին մեռել է, և տանում են թաղելու: Յիսուսի գուժը
շարժեցաւ, գնաց դագաղի մօտ և ասաց մեռելին, «որդեակ,
վեր կաց». իսկոյն մեռելը վեր կացաւ նստաւ և սկսաւ խօսիլ:

Յիսուս գիտէր որ Զերովբէսը պտուում է իրան, գնաց
նաւով Բեթսայիդա, և շատ ժողովուրդ էլ նորա ետեւից
գնացին. նստաւ Յիսուս մէկ անապատ տեղ լերան վրայ՝ քա-
րողում էր և բժշկում հիւանդներին: Արբոր երեկոյ եղաւ,
աշակերտները ասացին Յիսուսին, որ հրաման տայ ժողովու-
րոց, գնան հաց ուտեն: Յիսուս հրամայեց, «դուք տուք դո-
ցա ուտել». աշակերտները ասացին հինգ հաց և երկու,
ձուկն աւելի չ'ունինք, ո՞ւմ կբաւականանայ: Յիսուս հրա-
մայեց որ կարգ կարգ նստացնեն խօտի վրայ, և այն հինգ
հացը և երկու ձուկը օրհնեց Յիսուս, և հրամայեց բաժա-
նել, կերան կշտացան հինգ հազար հոգի, եւ տասներկու
սակառի (քթոց) կտորտանք ժողովեցին: Այս տեսնելով ժո-
ղովուրդը կամեցան իրանց վրայ թագաւոր կարգել:

Յիսուսն ծով վրայ գնաւ, նոյնպէս Եօնն հաղար է — Երբն Յիսուս
չորս հաղար հոգի իշտացնէլէլ:

Այս հրաշքից յետոյ ժողովուրդին արձակեց և ինքն
գնաց նստաւ լերան վրայ եւ աշակերտներին պատուիրեց որ

նորանք նաւոց, գնան, եւ ինքն էլ ետեւից կ'հասնի նորանց: Արբոր կէս ճանապարհին հասան՝ օրը մ'ընացաւ, եւ ծովը սկսաւ ալեկոծիլ. ահա պատեց նորանց, մէկ էլ յանկարծ տեսան որ ծովի վրայ մէկը գալիս է, սկսան ձայն տալ. Յիսուս ասաց նորանց յմի վահենաք, ես եմ՞. Պետրոսը ասաց, Տէր, եթէ դու ես, հրաման տուր, որ ես էլ քեզ մօտ գամ: Յիսուս հրաման տուաւ, եւ երբոր նաւից դուս եկաւ եւ գնում էր՝ սկսաւ ընկղմիլ Պետրոսը, եւ Յիսուսից օգնութիւն խնդրել. Յիսուս էլ ձեռքից բռնեց եւ ասաց, թերահաւատ, ինչի՞ երկմտեցար: Յետոյ ինքն որ նաւը մտաւ, խեղոյն հանդարտեցաւ ծովը՝ եւ իրանք էլ հասան ցամաքը:

Միւսանգամ անապատումը երեք օր քարոզելուց յետոյ՝ եօթն հացով եւ քիչ ձկնով չորս հազար հոգի կշտացրուց, եւ եօթն զամբիւղ կտորտանք աւելցաւ:

Տասն Բորոտներէ եւ ՚ի քնէ կոտին Եփէսէս:

Երբոր Յիսուս Գալիլեայի եւ Սամարիայի միջև անց էր կենում, տասն բորոտ հեռուից սկսեցին ձայն տալ. Յիսուս, ողորմեա՛ մեզ: Եւ նա ասաց, զնացէք եւ ձեր անձը քահանային ցոյց աւելք: Եւ նորանք էլ բժշկուած գնացին: Նորանցից մէկը, որ Սամարացի էր, եկաւ Յիսուսից շնորհակալ եղաւ: Յիսուս զարմանալով հարցրուց, ո՞չ եթէ տասն էիք. ո՛ւր են իննուները, որ չ'եկան Ըստուծուն փառք տալու: Յետոյ ասաց Սամարացոյն, յբո հաւատքը ապրեցրին քեզ, գնա խաղաղութեամբ:

Մէկ շաբաթ օր Երուսաղէմի ճանապարհին մէկ կոյր մուրացկան (աղքատ) հանդիպեցաւ, աշակերտները հարցին Յիսուսին, ո՞ւմ մեղ է սորա կուրութիւնը, իրանը՝ թէ իրա ծնողացը: Յիսուս պատասխան տուաւ, ոչ իրանը, եւ ոչ իր ծնողացը: Յետոյ Յիսուս թքեց գետնին՝ կաւ արաւ եւ ձե-

փեց կուրի աչքերին, եւ հրամայեց որ գնայ լուացի Սելուլմայ աւաղանումը, գնաց այնպէս արաւ, ինչպէս որ հրամայեց, եւ բժշկուեցաւ կուրի աչքերը: Նորա՞ ծանօթները տեսնելով զարմանում էին, արդեօք նա չէ՞ այն կոյրը: Փարիսեցիքը որ իմացան շաբաթ օրն է բժշկելու սկսեցին կուրին ասել՝ թէ նա մեղաւոր մարդ է, կոյրը ասաց, մեղաւոր լինելը չ'գիտեմ, բայց միայն գիտեմ որ կոյր էի, եւ այժմ տեսնում եմ, եւ թէ Ըստուածանից չ'լինէր, նա չէր կարող ՚ի ծնէ՛ կուրին բժշկել: Փարիսեցիքն նորա վրայ բարկացան եւ դուս գծեցին: Յետոյ Յիսուս նորան պատահեցաւ եւ իրա Որդի Ըստուծոյ լինելը յայտնեց նորան. եւ նա երկրպագութիւն տուաւ Յիսուսին:

Ղազարոսի յարութիւնը:

Երբոր Ղազարոսը շատ հիւանդացաւ, նորա քոյրերը Յիսուսին իմաց տուին: Յիսուս երկու օր էլ ուշացաւ, յետոյ ասաց իրա աշակերտներին, զնանք շքեաստան, մեր բարեկամ Ղազարոսը ննջել է եւ զարթացնենք նորան: Բայց նորանք չ'ստիպեցան Յիսուսի ասածը եւ սկսան զարմանալ. յետոյ Յիսուս յայտնի ասաց նորանց, Ղազարոսը մեռաւ, եւ ես ուրան եմ, որ սորանով աւելի կ'հաստատուի ձեր հաւատքը:

Եւ երբոր Բեթանիա հասաւ Ղազարոսը չորս օրւայ մեռած էր եւ թաղած: Ղազարոսի քոյրը Մարթան որ լսեց Յիսուսի գալը, գնաց առաջ եւ ասաց, Տէր, եթէ այստեղ էիր հանդիպել, իմ եղբայրը մեռած չէր լինի. բայց հաւատում եմ որ հիմա էլ թէ ուղես, կարող ես ողջացնել: Յիսուս պատասխան տուաւ, յարութիւն կանի քո եղբայրը: Մարթան իմաց տուաւ Մարիամին Յիսուսի գալը, Մարիամը խեղոյն եկաւ Յիսուսի մօտ, նմանապէս եւ սգաւորները նորա հետ, կարծելով թէ գերեզմանն է գնում լաց լինելու: Մարիամը Յիսուսին որ տեսաւ մի եւ նոյն բանն ասաց, եւ մի եւ նոյն

պատասխանը լսեց, ինչ որ իրա քոյր Մարթան: Յիսուսի սիրտը լքցւաւ և արտասուելով ասաց, «Տէր դրեք Ղազարոսին» տարան ցոյց տւին գերեզմանը: Յիսուս հրամայեց վեր առնել գերեզմանի քարը, եւ բարձր ձայնով ասաց, «Ղազարէ, արի, եկ արտաքս»: Մեռեալը իսկոյն պատանքով վեր կացաւ կանգնեցաւ եւ Յիսուս հրամայեց՝ որ պատանքը եգանեն, այս տեսնելով շատերը հաւատացին Յիսուսին: Սէկ քանիսն էլ գնացին պատմեցին Փարիսեցոց, նորանք էլ քահանայապետների հետ կորհուրդ արին, որ Յիսուսին սպանեն: Յիսուս այս բանը լսելով՝ գնաց Եփրայիմ գեղը:

Յիսուսի առաւելագոտնիները:

Սերմնացանի առաւելը:

Երբոր մէկ սերմնացան (երկրագործ) ասաց, սերմն էր ցանում: սերմերից որը ընկաւ ճանապարհին՝ ոտնակոխ եղաւ, և թռչունները կերան. որը ապուռած (քարոտ) տեղ ընկաւ՝ արմատ չբռնեց՝ չորացաւ. որը փշոց մէջ ընկաւ՝ խեղդեցաւ. և որը փափուկ հողի մէջ ընկաւ՝ պտուղ տաւ մէկի տեղ երեսուն, վաթսուն և հարիւր:

Յետոյ մեկնեց Յիսուս այս առակը այսպէս. «սերմերն ասաց, Մատուծոյ բաներն են. ցանած հողը կամ գետինը մարդու սիրտն է. անհաւատ, թերահաւատ, աշխարհասէր և փառասէր մարդոյ սիրտը Մատուծոյ բաները չեն՝ կարող պինդ պահել և բարեգործութիւն գործել. բայց բարի և ջերմեռանդ սիրտ ունեցողը՝ ուրախութեամբ լսելով Մատուծոյ պատուիրանները, առատ առատ բարեգործութեան պտուղներ են տալիս համբրութեամբ:

(Ղուկ՝, Ը, 4, —8):

Սամարացոյ առաւելը:

Սէկ մարդ Երուսաղէմից գնում էր Երիբով: Ճանապարհին ընկաւ աւազակաց ձեռքը, աւազակները վերաւորեցին նորան և կիսամեռ թողին ճանապարհին: Եյն տեղից անց կացաւ մէկ քահանայ և զանց արաւ. յետոյ եկաւ մէկ ղևտացի՝ նա էլ զանց արաւ, սորանցից յետոյ եկաւ մէկ Սամարացի և խնամք տարաւ վերաւորեած մարդուն, կապեց վերքերը, (կտրտած տեղերքը) դրաւ ձիու վրայ, և տարաւ հասցրուց մէկ պանդոկ, պանդոկապետին երկու դահեկան տաւաւ, որ հոգս տանի նորա համար, և ասաց թէ աւելի ծախս անես՝ կրկին յետ գալուցս կհատուցանեմ: (Ղուկ, Ժ, 24—35):

Եյս առակը պատմելով Յիսուս կամեցաւ հասկացնել, թէ մարդ պարտական է մարդասէր լինել և ցաւակցարար օգնել ընկերին. և ոչ այն անդուժ քահանայի՝ կամ ղևտացոյ պէս՝ չցաւակցել: Եւ թէ ով որ կարող է բարի առնել ընկերին և չանի՝ պարտաւոր կմնայ Մատուծոյ և մարդոյ առաջ:

Նախորդ ոչխարաց առաւելը:

Ղուք ինչպէս էք կարծում, ասաց Յիսուս իր աշակերտացը, թէ մէկ մարդ հարիւր ոչխար ունենայ, և այն ոչխարներից մէկը կորչի, չէ որ իննսուն ու իննը կթողնի անապատումը և կ'երթայ կպտուի մէկ հատ կորածը. և երբ կգտնի, յայտնի է որ առաւել ուրախ կլինի այն մէկի վրայ՝ քան թէ իննըսուն ու իննի վրայ: (Սատ. Ժ, 12—13): Նմանապէս և կորուեալ դրամին: Մտակի միտքը այս է՝ թէ Յիսուս աշխարհք եկաւ մոլորեալ և կորած մարդոյ դարձնելու համար. և թէ ուր Մատուծոյ կամքն այն է, որ մարդկերանցից մէկն էլ չկորչի:

Աստուծոյ որդւոյ ստեղծութիւնը:

Մէկ մարդ ասաց, երկու որդի ունէր. փոքր որդին առաւ հօրից իր ժառանգութեան բաժինը, և գնաց հեռի աշխարհ, և այնտեղ անառակ կեանք վարելով՝ վատնեց (փչացրուց) բոլոր ունեցածը, այնպէս որ վերջը մէկ մարդու մօտ խողարած դարձաւ, և այնպէս ողորմելի վիճակի մէջ ընկաւ՝ որ մինչև անգամ խողերի կերակրին էլ կարօտ էր մնացել: Արջը մտածեց՝ թէ հօրս տանը քանի՞ վարձկաններ կան. կ'երթամ, կ'աղաչեմ որ ինձ էլ ընդունի. իբրև մէկը վարձկաններից: Արբոր տեսաւ հայրը, որդուն դէմ եկաւ, և փաթթեցաւ վղից: Արդին ամաչելով մեղայ ասաց, էլ չեմ արժանի քո որդի կոչել, այլ համարիր ինձ քո վարձկաններից մէկը: Զօր գութը շարժեցաւ, ազնիւ շրերը հրամայեց հագցնել, պարարակ (չաղ) եղը մորթել տաւ, և մեծ ուրախութիւն արաւ կորած որդին գտնելու համար: Այն ժամանակը մեծ որդին, որ ազարակումն էր, եկաւ տեսաւ ուրախութեան հանդէսը, և սկսաւ տրտնջալ հօր վրայ, և ասաց, «այսքան ժամանակ է քեզ հնազանդութեամբ ծառայում եմ, ինձ մէկ ուլ էլ չտուիր, որ ես էլ իմ բարեկամաց հետ մէկ օր ուրախութիւն էի արել. բայց այդ որդեգ, որ քու ստացւածքը անառակութեամբ վատնեց՝ պարարտ եղը մորթել տուիր»: Զայրը պատասխան տաւ «որդեակ, դու ամէն ժամանակ իմ մօտ ես, և որ ինչ իմն է՝ քո է, բայց սա՛ մեռած էր և կենդանացաւ կորած էր և գտնեցաւ. վասն որոյ և պէտք է ուրախանալ»: (Ղուկ՝ ԺԵ. 11—30): Կամի ասել՝ թէ Աստուծոյ չէ կամենում մեղաւորի մահը, այլ նորա դառնալը և ապրելը:

Տնտեսի ստեղծութիւնը:

Մէկ մեծատուն ունէր անտես, որոյ անհաւատարմութիւնը լսելով՝ կամեցաւ հանել նորան անտեսութեան պաշտօ-

նից: Տնտեսը այս օր լսեց՝ շուտով կանչեց մեծատան պարտատէրերին, և ասաց, քանի՞ ինչ պարտիք իմ տիրոջս. մէկն ասաց՝ հարիւր քոս ցորենոյ, գրիր շուտով ութսուն. միւսին ասաց, դու ինչքան ես պարտ, ութսուն լիտր ձէթ, գրիր շուտով վաթսուն. և այսպէս պակսեցրուց մէկ մէկ մասը: Տէրը երբոր լսեց՝ շատ գովեց անիրաւութեան անտեսին: (Ղուկ. ԺԳ. 1—8): Այս առակով սովորեցնում է թէ մենք էլ փողով և կամ ողորմութիւնով պէտք է աղքատներին շահենք. և թէ չէ կարելի Աստուծուն ծառայել և մամոնային:

Մեծատան է-Ղաղարոսի ստեղծութիւնը:

Մէկ մեծատուն ազնիւ շրերով զարգարած՝ ամէն օր առատ առատ ուտում խմում էր և ուրախութեան մէջ էր: Նորա դրան մօտ էլ ընկած էր մէկ աղքատ, անունը Ղաղարոս, այնչափ ողորմելի, որ նորա սեղանի փշրանքին էլ կարօտ էր. և շնորդ գալիս լիզում էին նորա վէրքերը: Մեծատուն երկուսն էլ, մեծատունը գնաց գժոնքը, Ղաղարոսը գնաց Աբրահամու գողը. մեծատունը երբ բարձրացրուց աչքերը, տեսաւ Ղաղարոսին Աբրահամու գողուժը նստած արքայութեան մէջ. և սկսաւ աղաղակել, «հայր Աբրահամ, ողորմիր ինձ, ուղարկիր Ղաղարոսին՝ որ իր մատի ծայրը ջրով թաց անի և իմ պապակեալ (այրած) լեզուն հովացնի»: Պատասխան տաւ Աբրահամը, «մտքիդ բեր քու կենաց վայելչութիւններդ և Ղաղարոսի շարժարանքը»: Լշի աղաղակեց մեծատունը, «աղաչում եմ քեզ, հայր, գոնէ ուղարկիր դորան իմ հօր տուն, որ իմ եղբարց իմաց տայ, չլինի թէ նոքա էլ այս տանջանաց տեղը գան»: Պատասխան տաւ Աբրահամը «ունին նորանք Մովսիսի և միւս մարգարէից գրեանքը, թող կարդան և հասկանան»: Ո՛չ ասաց, մեծատունը, մինչև որ մեռելներից մէկը չգնայ և չբարոզի նորանց, նոքա չեն

հաւատայ: Աբրահամը ասաց, եթէ նորա մարգարէից գրած-
ներին չեն լսի, յայտնի է որ եթէ մեռելներից էլ մէկը գնայ՝
նորան էլ չ'են լսի: Յիսուս այս առակով սովորացուց՝ թէ
մարդս իր յոյսը բոլորովին այս աշխարհքին մարմնաւոր
ապրուստի կամ վայելչութեանց և փառաց վրայ չպէտք է
գնի, պատճառ որ այս աշխարհքին մեծութիւնը և փառքը
սուտ է և անցաւոր: Յովհ. ժա. 1:

Ղապտաւորի ստաւը:

Մէկ քաղաքումը մէկ գատաւոր կար, որ ոչ Աստու-
ծուց երկիւղ ունէր, և ոչ մարդուց ամօթ: Մէկ այրի կին
ամէն օր գալիս էր նորա մօտ և աղաչում էր որ նորա դա-
տաստանը կտրի: Ղապտաւորը երկար միջոց չէր լսում նորան,
բայց կինը այնքան գնաց եկաւ և աղաչեց՝ որ գատաւորը
ձանձրանալով ինքն իրան ասաց իր մտքումը. «Թէպէտ Աս-
տուծուց երկիւղ չ'ունիմ, և ոչ մարդուց ամօթ, գոնէ ինձ
այսքան ձանձրացնելու և այսչափ թախանձանաց համար՝
կտրեմ սորա գատաստանը, որ սորա ձեռքից աղատեմ» (Ղուկ.
ժր. 1—5): Այս առակը ասելով սովորացուց թէ հարկաւոր
է մեղ ամէն ժամանակ աղօթք անել, որ Աստուած մեր ան-
դադար աղաչանացը լսելով՝ ողորմի մեզ:

Փարիսեցիքն էւ Մաքսաւորի ստաւը:

Փարիսեցիին և մաքսաւորը մտան տաճարը: Փարիսեցիին
սկսաւ աղօթք անել այսպէս «Աստուած իմ, շնորհակալ եմ
քեզանից, որ չ'եմ անիրաւ և յափշտակող միւս մարդոց կամ
այս մաքսաւորի պէս, այլ պահում եմ երկու անգամ շաբաթը,
և իմ ընչիցս տալիս եմ աղքատաց տասանորդը: Բայց մաք-
սաւորը իրա մեղքը զգալով՝ գլուխը կորացրած, կուրծքը
ծեծելով ասում էր. «Աստուած, քաւեա՛ զիս զմեղաւորս»:

Մեղաւորը արդարացած դուս եկաւ տաճարից, բայց արդա-
րը իրա ամբարտաւանութիւնով մեղաւոր համարեցաւ առա-
ջի Աստուծոյ: (Ղուկ. ժր. 9—14):

Այսպէս էլ ամէն մեղաւոր, եթէ խոնարհ սրտիւ մեղայ
գայ, և Աստուծուց թողութիւն խնդրի, Աստուած կների
նորան. իսկ արդար՝ եթէ ամբարտաւանութեամբ պարծենայ,
կդատապարտւի:

Քանչարաշահ շառայից էւ քանչարախափոյց շառայի ստաւը:

Մէկ աղնուկան, երբ որ հեռու երկիր պիտի գնար,
կանչեց իրա ծառայից և ամէն մէկին ջոկ ջոկ փող բաժանեց:
Մէկին տաւ հինգ քանքար, միւսին՝ երկու, և երրորդին
էլ մէկ, և հրամայեց որ շահեցնեն մինչև իրա վերադառնա-
լը: Երբոր վերադարձաւ՝ կանչեց ծառայից և կամեցաւ իմա-
նալ, թէ ո՞վ որքան է շահեցրել: Ինչ քանքար ստացողը՝
հինգ էլ շահ բերաւ, երկու ստացողը՝ երկու էլի շահ, և
երկուսին էլ գովեց, և կարգեց մէկին հինգ քաղաքի վրայ
իշխան, և միւսին՝ երկու քաղաքի վրայ: Իսկ երրորդը՝ որ
մէկ քանքար էր ստացել, յետ բերաւ քանքարը՝ և ասաց.
«Տէր, գիտէի որ դու խիստ մարդ ես, տարայ թաղեցի քու
տաւած փողը գետնի տակ՝ որ չկորցնեմ, և այժմ բերի. առ
քու տաւածդ քեզ»: Երբ տէրը լսեց այս բանը՝ բարկացաւ.
«Ծառայ չար և վատ ասաց, եթէ գիտէիր որ խիստ մարդ
եմ, ինչի՞ համար իմ տաւած քանքարը սեղանաւորաց (ղառափ-
ներին) չտուիր, որ ես այժմ տոկոսեօք (շահով) պահանջէի»: Այս
ասաց և դուս գծել տաւ նորան, և փողը վեր առաւ
նորա ձեռքից՝ տաւ նորան, որ ունէր տասն քանքար: (Մատ.
իւ. 14—28): Այս առակը ասելով՝ իմաց տաւ Յիսուս,
թէ Աստուած արդար դատող է, և կամենում է, որ ամէն

մարդ իր ստացած շնորհքը աշխատասիրութեամբ անեցնի. և չաճեցնողը քանքարաթագուցի պէս արժանի կլինի պատժի:

Թագաւորի որդւոյ հարսանեաց ստաւիչ:

Մէկ թագաւոր իր որդուն հարսանիք արաւ, և ուղարկեց ծառաներին՝ որ իր բարեկամներին հրաւիրեն, բայց բարեկամները ամէն մէկը մէկ մէկ պատճառ տալով՝ չգնացին, ոմանք էլ ծառաներին բռնեցին ու սպանեցին: Այս լսելով թագաւորը զինուորներ ուղարկեց՝ կոտորել տաւ ամէնին, և նորանց քաղաքը այրեց: Յետոյ փողոցներից անց ու դարձ անողներին ներս կանչել տաւ, սորանցից մէկին տեսաւ, որ հարսանեաց շոր չ'ունէր հագին «ընկեր, ասաց նորան, եթէ հարսանեաց շոր չ'ունէիր՝ ինչի՞ մտար այս տեղ». նա պայանձեցաւ և չկարաց պատասխան տալ: Ասան որոյ հրամայեց թագաւորը՝ որ նորա ձեռքերը և ոտերը կապեն և դուռ գան (Մատ. իր. 2—13):

Այս առակը ասելով՝ Յիսուս հասկացրուց, թէ շրէայք իրան անարգելով՝ պատժի արժանի են. և թէ Աստուծոյ արքայութեան մէջ, միայն բարեգործութեամբ զարգարած հոգին կարող է տեղ ունենալ:

Տասն հոսանաց ստաւիչ:

Տասն կուսանք կային՝ հինգը յիմար, և հինգն իմաստուն: Սորանք վառած լապտերները ձեռքերին բռնած՝ փեսայի և հարսի առաջ դուռ եկան: Իմաստունները ուրիշ ամանով էլ ձէթ ունէին վեր առած իրանց հետ, բայց յիմարները ոչ: Փեսայի գալն ուշացաւ, և ամէնքը քուն մտան (քնեցին). կէս գիշերին յանկարծ ձայն եկաւ «արի՛ք (վեր կացէք), ահա՛ փեսայն գալիս է»: Այն կացան ամէնքը, պատրաստեցին իրանց լապտերները (Փանար): Բայց յիմարները անպատրաստ լի-

ներով՝ լապտերները հանգչում էին: Իմաստուններից իւր ուղեցին, բայց նորա չուին ասելով՝ «գուցէ մեղ էլ բաւական չլինի. գնացէք գնեցէք (առէք) վաճառողներից»: Գնացին յիմարները, փեսայն եկաւ և իմաստունները որովհետեւ պատրաստ էին՝ մտան փեսայի հետ հարսանիքը, և փակեցաւ դուռը: Յետոյ եկան յիմարները, և սկսան դրսից աղաչել փեսային, որ դուռը բաց անի, բայց նա չբաց արաւ ասելով՝ «ոչ գիտեմ զձեզ»: (Մատ. իր. 1—12): Յիսուս այս առակը ասելով յայանեց՝ թէ մենք պէտք է մեր հոգւոյ փրկութեան համար միշտ հոգանք, և օրէ ցօր չգանք, և միշտ արթուն և պատրաստ լինինք իմաստուն կուսանաց պէս, որ անմահ փեսայի առագաստից (Քրիստոսի արքայութիւնից) չզրկենք:

Յիսուսի լինամիչը:

Տէրն մեր Յիսուս զարմանալի էր թուում ամէնին, եւ շատ ժողովուրդ էր գնում նորա հետ մինչեւ անապատ տեղերք էլ, եւ չէ՛ թէ միայն շրէայք, այլ եւ հեթանոսք էլ փափագում էին տեսնել եւ լսել նորա քարոզութիւնը: Ապիրները եւ փարիսեցիք նորա վրայ նախանձում էին, պատճառ որ համարձակ յանդիմանում էր նորանց վատութիւնը: Ապիրները՝ հրէից վարդապետներ կամ կարդացողներն էին: Յիսուս նորանց սգիտութիւնը եւ թերահաւատութիւնը յայտնում էր միշտ: Փարիսեցիք դրսից ցոյց էին տալիս՝ թէ իրանք լաւ օրէնք պահող են, բանթէ ուրիշը, բայց մեծ մասը կեղծաւորներ էին, հպարտ, ազա՛հ, դրսից ջերմեռանդ ձեւացնելով խարում էին ժողովուրդին: Յիսուսը ատելի եղաւ քահանայապետներին եւ նորանց իշխաններին, պատճառ որ Յիսուս ասում էր, թէ Արուսաղէմ քաղաքը եւ տաճարը պիտի կործանուի: Այն ժամանակ մարմնասէր շրէայք չէին կարողանում

Տառապանք թէ նա ինքն է Սեփայն, տեսնելով որ Յիսուս այնչափ աղքատ է, խոնարհ եւ հեղ: Լսուած էին նորա վարդապետութիւնը, որ քարոզուած էր արհամարհել հարստութիւնը, հեշտութիւնը, եւ աշխարհքիս ամէն բարիքը, եւ ասուած էր՝ թէ ով որ ուզուած է իրան հետեւել, պիտի վեր առնի խաչը, եւ յետ կենայ ամէն բանից, եւ իր անձն էլ ուրանայ:

Յիսուսի թշնամիքը նախատուած էին եւ ուզուած էին քարկոծել նորան, եւ վերջապէս իրանց մէջ խօսք կապեցին որ սպանեն: Սորանք խելքից հանեցին Յիսուսի աշակերտներէն մէկին՝ անունը Յուդայ Իսկարիովտացի, որ խոստացաւ մատնել Յիսուսին նորանց ձեռքը երեսուն արծաթով:

Յիսուսի չարչարանքը:

Նրէից պատէքին, այսինքն զատկի տօնին, Յիսուսի թշնամիքը խօսք կապեցին իրարու մէջ, որ նորան բռնեն եւ սպանեն: Ինգլաբլի երեկոյին Յիսուս աշակերտաց հետ ընթրիքը կերաւ, եւ երբոր ուտուած էին, վեր առաւ Յիսուս հացը, օրհնեց, կտրտեց եւ բաժնեց նորանց ասելով՝ Լուէք կերէք, այս է իմ մարմինը, որ ձեզ համար պիտի բաշխուի: Յետոյ առաւ գինին բաժակով, օրհնեց եւ տուաւ նորանց ասելով՝ Լորբէք (խմեցէք) ամէնքդ սորանից, այս է իմ արիւնը նոր ուստի (խոստմունքիս), որ պէտք է թափուի ձեզ համար: այս արէք ինձ յիշատակելու համար, և սորանով հաստատեց սուրբ հաղորդութեան խորհուրդը: Երբնպէս և խոնարհութեան մեկ մեծ օրինակ տալով՝ աշակերտաց ոտները լուաց: Յետոյ Յիսուս գնաց ձիթենեաց լեռու պարտէզի մէջ, ուր որ շատ անգամ գնում էր եւ աղօթք էր անում: Եւն տեղ աղաչեց իր հօրը, որ չարչարանքից ազատի իրան, բայց ասում էր, ոչ թէ ինչպէս իմ կամքս է, այլ քու կամքդ լինի: Եւն

ժամանակը Յուդայ մատնեց բերաւ իր հետ Պիղատոսի զինուորներին, բռնեցին Յիսուսին եւ տարան Այլիափայ քահանայապետի տուն, եւ այն տեղ սուտ վկայութիւնով դատապարտեցին Յիսուսին, եւ վճռեցին որ մեռնի: Բոլոր աշակերտները թողին Յիսուսին եւ փախան, եւ Պետրոսն էլ ուրացաւ երեք անգամ, ինչպէս Յիսուս առաջուց ասել էր:

Այլիափայի տնից տարան Պիղատոս Պօնտացոյ մօտ, որ նոյնվայեցոց իշխանութեան տակ կառավարուած էր նրէստանը, սա շատ հետեւեցաւ Յիսուսին ազատել, տեսնելով նորա անմեղութիւնը: Արքայ ծեծել տուաւ, եւ զինուորները փուշէ պսակ դրին նորա գլխին, ծաղը անելու համար Յիսուսի ասածը, թէ թագաւոր եմ նրէից:

Յիսուսի մահը:

Արքայապէս Պիղատոսը դատապարտեց Յիսուսին որ մեռնի, և խաչը ուսի վրայ դնել տալով՝ ուղարկեց Վողգոթա ասացելու լեռու, այն տեղ խաչեցաւ Յիսուս երկու աւազակաց մէջ: Եւ խաչը չարչարանքների մէջ այն վատահամբաւ պատիժն էր, որ այն ժամանակը աւազակներին և մեծամեծ մեղք ունեցողներին նորանով էին պատժում: Յիսուս մնաց խաչի վրայ այնքան ժամանակ, մինչև որ ամէն մարգարէութիւնները կատարեցան:

Նորա մահուան ժամանակը արեգակը խաւարեցաւ, երկիրը շարժեցաւ, գերեզմանները բացեցան, և մեռելները յարութիւն առան: Օրը ուրբաթ էր և զատիկ, այն օրը՝ որ զոհ էին մատուցանուած գառը՝ օրինակ էր Յիսուսի: Նորա մահը ճշմարիտ պատարագ եղաւ, պատճառ որ միւս հին օրէնքի մատաղները միայն օրինակ էին այս ճշմարիտ պատարագին: Յիսուս այսպէս մեռնելով՝ կատարելապէս վճարեց Լստուծոյ

արդարութիւնը ամէն մարդու մեղաց համար: Անմեղն Յիսուս վճարեց մեղաւորաց տեղ, իր արիւնով ազատեց սատանայի գերութիւնից, և իր մահուամբը յաւիտենական կենաց ճանապարհը բաց արաւ:

Յիսուսի Յարութիւնը Էւ Հոգեւորութիւնը:

Յովսէփ և Նիկողեմոս իշխանը Յիսուսի մարմինը օծեցին նորա մեռնելուց յետոյ՝ և դրին նոր գերեզմանի մէջ՝ նորա թշնամիքը պահպաններ դրին նորա գերեզմանի վրայ, պատճառ որ գիտէին՝ թէ Յիսուս ասել է, որ յարութիւն պիտի առնէմ: Բայց երբորդ օրը՝ որ կիւրակէ էր, Յիսուս փառաւորապէս յարութիւն առաւ իր գերեզմանից, և պահպանները մեռելի պէս ընկած մնացին:

Առաքեալք առաջ չկարացին հաւատալ՝ թէ Յիսուս յարութիւն է առել, մինչև որ աչքով տեսան, և հետը կերակուր կերան: Յիսուս քառասուն օրւայ մէջ շատ անգամ երևեցաւ նորանց, և սովորացրեց՝ թէ ինչ պէտք է անեն, և հրամայեց որ գնան քարոզեն աւետարանը ամէն ազգաց, և մկրտեն յանուն Հոր և Արդոյ և Հոգւոյն սրբոյ: Իշխանութիւն տաւ որ արձակեն մեղքերից, և խոստացաւ նորանց հետ լինել մինչև աշխարհքիս վերջը:

Քառասներորդ օրը վեր առաւ Յիսուս իր աշակերտացը և տարաւ Բեթանիա ձիթենեաց լեառը. ուր օրհնեց նորանց, և խոստացաւ միթիթարիչ սուրբ Հոգին ուղարկել, և նորանց առաջը համբարձաւ երկինքը, և ամենակարող Աստուծոյ աջ կողմը նստաւ, և միւսանգամ պիտի գայ դատաստան անելու կենդանեաց և մեռելոց:

Հոգեւոր սրբոյ Գալուստի:

Չօտկից յետոյ յիսներորդ օրը Հրէայք մեծ տօն էին

գատարում, անունը Պենտեկոստէ, օրէնքների յիշատակ, որ օրը որ Աստուած տւել էր նորանց Սինա լեռան վրայ: Այն օրն էլ որ Յիսուսի Յարութեան յիսներորդ օրն էր, երբ բոլոր աշակերտք միասին ժողոված էին, յանկարծ երկնքից քամուպէս մէկ ձայն եկաւ և տան մէջ լքցեցաւ, և կրակի լեզուք երևեցան ամէնքի վրայ: Այն ժամանակը ամէնքը լքցան Հոգւով սրբով, և սկսան զանազան լեզուներ խօսիլ. այս նշանակում էր՝ թէ նորանք աւետարանը պիտի քարոզեն ամենայն ազգաց:

Հրէայք շատ զարմացան, և սուրբն Պետրոս սկսաւ հասկացնել նորանց այս հրաշքի պատճառը. մեկնելով մարդարէութիւնները, և ասաց՝ որ Յիսուս խաչելուց յետոյ յարութիւն առաւ, և հիմա ուղարկեց Հոգին սուրբ, ինչպէս որ խոստացել էր, և թէ ինքն Քրիստոս Աստուած է՝ իրանք էլ չեն կարող փրկել, մինչև որ Նորան չհաւատան և Հապաշխարեն: Պետրոսի այս խօսքերովը երեք հազար հոգի հաւատացին, և մկրտեցան:

Առաքեալք և նորանք, որոնց վրայ Հոգին սուրբ վեր եկաւ, բոլորովին փոխեցան, միտքերը լուսաւորեցան սուրբ գիրքը իմանալու, հասկացան որ ամէն մարդ մեղաւոր է և կարօտ Աստուծոյ շնորհաց, և չեն կարող ընդունել այդ շնորհքը, մինչև որ չհաւատան Քրիստոսին, և թէ Նորա թաղաւորութիւնը հոգեւոր է: Այն ժամանակը վառեցան Աստուծային սիրով, որով քաղցրացաւ նորանց համար Աստուծոյ պատկերանքներ պահելը, և մէկ անյաղթելի զօրութիւն ստացան ճշմարտութեան վկայ լինելու:

Էթիոպոսաց Կոնստանտին:

Շատ Հրէայք ընդունեցին քրիստոնէական հաւատը,

բայց աւելի շատերն էլ չընդունեցին առաքելոց վարդապետութիւնը, և անգթութեամբ հալածեցին նորանց: Սուրբ Ստեփաննոսին քարկործեցին՝ որ եօթը սարկաւազաց մէկն էր, որոնց առաքեալք կարգել էին եկեղեցւոյ սպասաւոր: Սա առաջին մարտիրոսը եղաւ, այսինքն՝ Յիսուսի վկայութեան համար մեռնող: Եւ յն ժամանակը հերձուածող Սամարացիք ընդունեցին Քրիստոնէական հաւատը, և մկրտեցան: Եւ աքեալք էլ ձեռքը դնում էին նորանց վրայ՝ որ հոգին սուրբ ընդունեն, և այն գրոշմը տալու նշան էր: Եւ թանոսներն էլ փոքր առ փոքր սկսան մտնել սուրբ եկեղեցւոյ մէջ: Եւ առաջինը եղաւ հռովմայեցի Վուռնէլիոս հարիւրապետը, որ առաջուց էլ Եստուած էր ճանաչում, և միշտ աղօթք էր անում, և շատ ողորմութիւն էր տալիս:

Եստուած հրեշտակ ուղարկեց նորա մօտ, որ Պետրոս առաքեալին գտնի, նոյնպէս և Եստուած ինքն տեսիլքով յայտնել էր Պետրոսին, որ առանց խորութեան գնայ նորա տուն: Երբ որ նա եկաւ սկսաւ խօսիլ, այն ժամանակը Վուռնէլիոս և ամէնքը, որոնք նորա տանը ժողոված էին՝ շողով սրբով լքեցեցան, և շնորհք առին լեզուներ խօսելու: Սուրբ Պետրոսն էլ շուտով մկրտեց ամէնին: Եւ յն ժամանակը յայտնի եղաւ հեթանոսաց կոչման խորհուրդը, որոնց Եստուած իր բարութեամբը հաւասար շրէից հետ՝ հրաւիրում է դէպ 'ի հաւատը և Յիսուսի Քրիստոսի շնորհքը. և հեթանոսները՝ Եստուծոյ երեսից ընկած շրէից տեղը բռնեցին:

Յիսուս երկինքը համբառնալուց յետոյ՝ իրան աշակերտ ընտրեց Պօղոսին, որ հեթանոսաց քարոզիչ լինի, և նորանով տասն երեք եղան առաքեալք:

Սուրբ Եկեղեցւոյ հաստատութիւնը:

Եւ աքեալք գնացին բոլոր աշխարհք, որ ամէն ազգին

սովբացնեն ճշմարիտ հաւատը, ինչպէս որ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս հրամայել էր նորանց: Եւ քա ամէն տեղ եկեղեցի հաստատելով՝ կարգում էին եպիսկոպոսներ, քահանայք և սարկաւազներ, որ հովուեն հաւատացեալ ժողովուրդը: Քրիստոսի Եկեղեցին հաստատեցաւ առաջ Երուսաղէմ, յետոյ Սամարիա, Եւսիոք և ուրիշ շատ քաղաքներումը:

Սուրբ Եկեղեցւոյ հաստատութիւնը:

Քրիստոսի 32 թւից մինչև 430:

Սուրբ Եկեղեցին հիմնեցաւ Քրիստոսի առաջին դարումը՝ նորա երեք աշակերտաց ձեռքովը. առաջինը՝ Թագէոս, որ Քրիստոսի հրամանաւ նորա համբառնալուց յետոյ՝ եկաւ փոքր Սայաստան Եդեսիա քաղաքը մեր Սայոց Երգար թագաւորի մօտ, և քրիստոնէական հաւատով լուսաւորեց թագաւորին և բոլոր ժողովուրդոց, քարոզեց մեծ և փոքր հայաստանումը՝ և հովուեց Սայոց եկեղեցին 18 տարի (32—49): Երկրորդ՝ Բարթուղիմէոս, որ նմանապէս եկաւ Սայաստան և 4 տարի քարոզելով՝ աւելի հաստատեց Սայոց եկեղեցին Քրիստոնէական հաւատոյ մէջ: Երրորդ՝ Յուզայ Յակոբեան՝ կաթողիկոսաց թղթոց գրողը, որ սովբացնելով Սայաստանի զանազան քաղաքներումը, յետոյ նահապետեցաւ Սայոց Որմի քաղաքումը: Մեր եկեղեցին այս առաքելոց ձեռքով հիմնելով՝ աւելի ևս տարածեցին և պայծառացրին սորանց աշակերտները, զոր օրինակ, Եդգէ եպիսկոպոսը Եդեսիա քաղաքում: Օւքարիա եպիսկոպոսը Շաւարշան գաւառում. Թէոփիլոս եպիսկոպոսը Կեսարիայում. Եղեշ առաքեալը Գաշտ գաւառում. Եստաթէոս առաքեալը Սիւնեաց նահանգում. Կումսի և Բաբելաս եպիսկոպոսները

Վողթան գաւառում, և ուրիշ շատերը, որոնց մէկ մէկու-
 ետեկց յաջորդեցին և ուրիշ եպիսկոպոսներ և առաջնորդներ
 շայաստանի զանազան կողմերումը երկրորդ և երրորդ դա-
 րերում: յետոյ չորրորդ դարու սկիզբին՝ սուրբ Վրիգոր
 Անակայ որդին, Պարթևի ազգից՝ լուսաւորեց բոլոր մեր
 ազգը, 302 թւին, մկրտեց մեր թագաւոր Տրդատին՝ և նորա
 հետ ժողովրդոց, և բոլոր ազգը և շայոց թագաւորու-
 թիւնը դարձրուց դէպ 'ի քրիստոնէական ճշմարիտ հաւատը,
 առաջնորդ և եկեղեցւոյ գլուխ կարգեցաւ և կառավարեց 30
 տարի (302—332): Վորան յաջորդեցին անթիւ հովիւներ
 ամէն դարերումը: Արիստակէս լուսաւորչի փոքր որդին, իր
 հօրից եպիսկոպոս ձեռնադրեցաւ, և ուղարկեցաւ Վիկիոյ
 առաջին ժողովը՝ 325 թւին, և բերաւ այն ժողովոյ սահման-
 ները և կանոնները, և նստաւ կաթողիկոս իբր 8 տարի,
 (332—339): Վրիգոր լուսաւորչի մեծ որդին Արթանէսը,
 16 տարի կաթողիկոսութիւն արաւ, (339—396), Արուսա-
 դէմայ Մակար եպիսկոպոսից առաւ կարգերը, և սուրբ Խոր-
 հուրդոց կանոնները, ծէսերը և եկեղեցւոյ սօները, որով և
 զարգարեց շայոց եկեղեցին:

Սուրբն Վերսէս՝ լուսաւորչի թոռան թոռը, կաթողիկոս
 նստաւ 20 տարի (363—384), Արստանդնուպօլսոյ ժողովումը
 գտնեցաւ, և նորա կանոններով պայծառացրուց մեր ազգը:
 Սուրբն Սահակ Վերսէսի որդին, կաթողիկոս նստաւ 51 տա-
 րի (390—440), իր աշակերտաց ձեռքով ստացաւ Ափեսոսի
 ժողովոյ վճիռները և կանոնները 431 թւին, և մուծեց շայոց
 եկեղեցւոյ մեջ, սորան գործակից և օգնական էր սուրբն Սե-
 բուստի, որ Աստուծոյ օգնութեամբը գտաւ կամ հնարեց շայոց
 լեզուի յատուկ գրերը 406 թւին, եւ Սահակ կաթողիկոսի
 եւ միւս իրանց աշակերտաց հետ՝ առաջ Աստուածաշունչ
 գիրքը թարգմանեց Յունաց լեզուից շայոց լեզու, (410—430),

եւ յետոյ զանազան լեզուներից թարգմանեցին ուրիշ շա-
 գրեանք, որով մեր շայոց եկեղեցին պայծառացաւ ամէն բա-
 րեկարգութիւնով եւ ուղիղ հաւատով:

Տեւեւրայան ժողովներ:

Շայոց եկեղեցին ընդունում է միայն երեք տիեզերա-
 կան ժողովներ, առաջին՝ Տիեզերական առաջին սուրբ ժողովը, որ
 325 թուին Արստանդիանոս Արսյսի ժամանակը եղաւ Վիկիա
 քաղաքում, ուր ժողովեցան երեք հարիւր տասն և ութ
 հայրապետներ Արիստի հերեթիկոսութիւնը հերքելու համար,
 որ ուրանում էր Քրիստոսի Աստուածութիւնը, եւ հաստատե-
 լով քրիստոնէական հաւատոյ ուղղափառութիւնը՝ սահմանե-
 ցին հաւատոյ հանգանակը, ուր ներկայ գտնեցաւ Արիստա-
 կէս հայրապետը՝ Ալուսաւորչի փոքր որդին, եւ բերաւ
 շայաստան սուրբ ժողովոյ կանոնները եւ հաւատոյ շանգա-
 նակը: Այս ժողովոյ սօնախմբութիւնը շայաստանեայց եկե-
 ղեցին կատարում է միշտ վերացման խաչի շարաթապահոց
 բարեկենդանի շարաթ օրը:

Արկորդ՝ Արստանդնուպօլսոյ ժողովը, որ եղաւ 381
 թուին մեծ թէոզոս թագաւորի ժամանակը, ուր հարիւր
 յիսուն հայրապետներ ժողովեցան Մակեդոնեանց, Անտոնեանց
 եւ Ապողինարեանց մոլորութիւնները հերքելու համար, որոնք
 ուրանում էին շօգույն սրբոյ Աստուածութիւնը, ուր ներկայ
 գտնեցաւ Ալուսաւորչի թոռան թոռը՝ մեծն Վերսէս եւ
 բերաւ շայաստան նոյն ժողովոյ կանոնները: Այս սօնը
 շայոց եկեղեցին կատարում է բուն բարեկենդանի շարաթ
 օրը:

Արրորդ՝ Ափեսոսի սուրբ ժողովը, որ եղաւ 431 թուին
 փոքր թէոզոս թագաւորի ժամանակը, ուր երկու հարիւր

հայրապետներ ժողովեցան Նեստորի մոլորութիւնը հերքելու համար, որ ուրանում էր Վրիստոսի Լստուածութիւնը, եւ Լստուածամայր չէր դաւանում Մարիամ սուրբ կուսին: Սոյն ժողովոյ կանոնները եւ վճիռները բերին շայաստան Սահակ Պարթեւի աշակերտները: Եւս ժողովը տօնում ենք Լստուածածնայ վերափոխման շաբաթապահոց բարեկենդանի շաբաթ օրը:

286

~~8158~~

0026374

286

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0633912

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0026374

ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՒԻՒՆՆԵ

95

1	Տէր-Ղևոնդեան՝ Մայրենի Լեզու. ա. տարի.	35
2	» » Մայրենի Լեզու. բ. տարի.	40
3	» » Մայրենի Լեզու. գ. տարի.	45
4	» » Մայր. Լեզ. քերական. տարեբըը. մ. ա.	30
5	» » Մայրենի Լեզուի քերական. տարեբըը. մ. բ.	50
6	» » Բացատրութիւն Մ. Լեզուի ա. տարուայ	60
7	» » Հայորդի՝ Արբազ, պատ Հին Ատակ	50
8	» » Արբազան պատմութ. Նոր Ատակարանի	50
9	Աղայեանց՝ Աւսումն Մայրենի Լեզուի. ա. տարի	25
10	» » Աւսումն Մայրենի Լեզուի. երկ. տարի.	40
11	» » Աւսումն Մայրենի Լեզուի. երր. տարի.	45
12	Ս. Մանդինեան՝ Ընտանեկան Աշխարհ, երր. տիպ.	25
13	» » Դիւցազնական Աշխարհ, երր. տիպ.	30
14	» » Նահապ. և Հայր. Աշխարհ, հինգ. տ.	65
15	» » Բացատրութիւն Ընտ. Աշխարհի.	75
16	» » Հենչէլի թուար. խնդիրներ. մ. ա.	40
17	» » Հենչէլի թուար. խնդիրներ. մ. բ.	50
18	» » Բացատրութիւն ուսուցչաց համար.	30
19	» » Համառոտ Մանկավարժութիւն.	1 ր. 50
20	Տէր-Սանդիանեան՝ Սկզբունք քր. հաւատոյ.	50
21	Պոստանեան՝ Ծաղկաբաղ, շրջան Ա.	25
22	» » Ծաղկաբաղ, շրջան Բ.	60
23	» » Ծաղկաբաղ, շրջան Գ.	40
24	» » Նախաշաւիղ.	25
25	Եղիշէ քստ Անձեացեաց օրինակի.	80
26	Սիմոնեան՝ Աշխարհագրութիւն, մասն ընական.	60
27	» » մասն քաղաքական.	60
28	Վարձեյեան՝ Բասագիրք թուարանութեան.	70
29	Յ. Գ. և Մ. Պ. Ժող. թուար. խնդիր. մ. ա.	40
30	» » նոյն մ. բ. կոտորակներ.	45
31	Այլագեան՝ Նախակրթանք. մ. ա. (գրաբար)	40
32	Տէր-Սարգսեան՝ Հայկական գեղազրութեան օրինակներ	25
33	» » Վայելչագրութեան դասաւանդութեան եղանակը	20
34	Աղանեան՝ Արօնի դասագիրք. երկրորդ տարի.	25
35	» » երրորդ տարի.	25
36	Տէր-Գալթեան՝ Русск слово. Учебник русс. языка.	50
37	Аспіевъ, „Первый шагъ“, учебник русс. языка.	45
38	Захаровъ. Сборникъ примѣровъ для пись. нечисленія	20
39	Чартиновскій. Русскіе Писатели для школы Ч. I. 1 ր.	25
40	» » Русскіе Писатели Ч. II. 1 ր.	25